

ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ
LX/1

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ
MATICA SERBICA
CLASSIS LITTERARUM
ARCHIVUM PHILOLOGICUM ET LINGUISTICUM

Покренут 1957. године
До XXVI књиге (1983) излазио под називом *Зборник за филологију и лингвистику*

Главни уредници:
Др Миливој Павловић (1957–1960), др Рудолф Коларић (1961–1962),
академик Павле Ивић (1963–2000), академик Александар Младеновић (2001–2009),
академик Јасмина Грковић-Мејџор (2010–)

LX/1

Уредништво:
Др МИЛИВОЈ АЛАНОВИЋ, Др НАДА АРСЕНИЈЕВИЋ, Др ЖАРКО БОШЊАКОВИЋ,
Др ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЏОР, Др ДРАГА ЗЕЦ, Др ГЕРХАРД НЕВЕКЛОВСКИ, Др МОТОКИ НОМАЧИ,
Др СЛОБОДАН ПАВЛОВИЋ, Др ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ, Др МАТО ПИЖУРИЦА, Др МИЛОРАД РАДОВАНОВИЋ,
Др ВЛАДИСЛАВА РУЖИЋ, Др СВЕТЛАНА М. ТОЛСТОЈ, Др ЗУЗАНА ТОПОЛИЊСКА, Др БЈОРН ХАНСЕН

Collegium redactorum:
Dr MILIVOJ ALANOVIĆ, Dr NADA ARSENIJEVIĆ, Dr ŽARKO BOŠNJAKOVIĆ, Dr JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR,
Dr BJÖRN HANSEN, Dr GERHARD NEWEKLOWSKY, Dr MOTOKI NOMACHI, Dr SLOBODAN PAVLOVIĆ,
Dr DRAGOLJUB PETROVIĆ, Dr MATO PIŽURICA, Dr MILORAD RADOVANOVIĆ, Dr VLADISLAVA RUŽIĆ,
Dr SVETLANA M. TOLSTOJ, Dr ZUZANNA TOPOLIŃSKA, Dr DRAGA ZEC

Главни и одговорни уредник:
Академик ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЏОР

ISSN-0352-5724 | UDK 80/81(082)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

LX/1

НОВИ САД
2017

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Zuzanna Topolińska: Distribution of Grammaticalized Information Between Sentence and Noun Phrase	7
Орсат Лигорио: Сх. <i>блавор</i> (из балканског латинитета XI)	13
Јасмина Дражић, Јелена Ајцановић: Прагматика и семантика императивних исказа типа <i>буди крајшак</i>	37
Ivana Miškeljić: Discourse Functions of Topicalization and Left Dislocation in Serbian	53
Наташа Киш: Један пример језичке (не)економије: синонимски односи међу деадјективним именицама страног порекла	71
Владан Јовановић: Партиципска образовања на <i>-ћи</i> и <i>-вши</i> у савременим текстовима српског православног богословља	87
Слободан Новокмет: Метафорична значења животињских назива која се односе на човека ниске интелигенције у српском језику	103
Жарко Бошњаковић: Компарација придева у призренско-јужноморавским и северношарпланинским словенским говорима Косова и Метохије	119
Мирјана Мирић: Степен граматикализације футура првог у тимочким говорима	133
Дојчил Војводић: О граматичком статусу императивног инклузива у руском, српском и другим словенским језицима	165
Драгана Поповић: Лексичко значење глагола перцепције и категорија вида (на материјалу руског и српског језика)	195

ХРОНИКА

Виктор Савић: Књижевност и језик у Друштву српске словесности	209
Данка Вујаклија: Заседање Међународне комисије и Међународне радне групе за Општесловенски лингвистички атлас	215

КРИТИКЕ И ПРИКАЗИ

Рајна Драгићевић: <i>Word-Formation. An International Handbook of the Languages of Europe</i>	219
Тамара Лутовац: Владимир Поломац. <i>Језик њовеља и њисама Српске десјоџовине</i>	228
Вера Васић: Mirjana Burzan, Ágnes Kacziba. <i>Srpsko-madžarski rečnik / Szerb-magyar szótár</i>	232
Рајна Драгићевић: Дејан Милорадов, Васа Павковић, Слободан Пузовић, Јавор Рашајски. <i>Орњиолошки речник</i>	240
Ана Мацановић: Владан Јовановић. <i>Српска војна лексика и њерминологија</i>	245
Миливој Алановић: Strahinja Stepanov. <i>Asertivnost, relevantnost i žanr</i>	249
Мила Драгић: Андрићеви знакови	255
Упутство за припрему рукописа за штампу	263
Contents	269

Орсат Лигорио

СХ. БЛАВОР*
(ИЗ БАЛКАНСКОГ ЛАТИНИТЕТА XI)

Тумачи се поријекло, однос и развитак сх. *blävör* 'Pseudopus apodus', рум. *bălaur* 'змај, чудовиште' и алб. *bullar* 'Pseudopus apodus; змај' – тих прежитака балканског супстрата – који су у ове језике доспјели тајанственим и проблематичним посредством балканског латинитета.

Кључне ријечи: етимологија, балкански супстрат, балкански латинитет, *Pseudopus apodus*.

The paper examines the origin, development and mutual relationship of the terms for *Pseudopus apodus* in the Balkans, namely SC *blävör* 'Pseudopus apodus', Romn. *bălaur* 'dragon; monster', and Alb. *bullar* 'Pseudopus apodus; dragon' which are descended, as it seems, from the Palaeo-Balkan Substratum through the intercession – if an uneasy and a rather clandestine intercession – of Balkan Latin.

Key Words: Etymology, Palaeo-Balkan Substratum, Balkan Latin, *Pseudopus apodus*.

1. Увод. Блавор је гуштер из породице безногих гуштера који живи на простору источне Европе, прије свега Балкана,¹ и Азије, гдје се пак налази од Анадолије до Индије.

Стручно се зове *Pseudopus apodus* (а ово је, у бинарној номенклатури, исто што и *Pseudopus apus*, *Ophisaurus apodus*, *Ophisaurus apus*, *Pseudopus Pallasii*, *Bipes Pallasii*, итд.).

Храни се скакавцима, пужевицама и мишевима. Рјеђе једе птице и мање змије – али народ вјерује да управо „коље змије”,² па га из овог разлога нерадо тамани. У дужину нарасте око 1 m, а већи примјерци могу нарасти и до 1,4 m. Размножава се јајима.

(V. нпр. OE I 563 или CE I 206.)

Први научни опис ове живине дао је PALLAS 1775.³

Код нас, блавор је научно идентификован најприје год. 1880. у чланку *Имена риџка разнијех лазеџијех и плазеџијех живина, које или се находе у Дубровачкому окружју или одинуд познате су нашіјем сељанима*, гдје га Мато Водопић, аутор чланка, идентификује као *Bipes Pallasii*.⁴

(V. VODORIĆ 1880: 130, односно од. 2.5. испод.)

* Овај чланак резултат је рада на пројекту „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошког речника српског језика*” (бр. 178007) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ У Србији не живи, али се обично налази у Црној Гори, Хрватској (у Хрватском приморју, Далмацији и Дубровнику) и Босни и Херцеговини (у Херцеговини).

² V. Вук 1852 *s.num.*, VODORIĆ 1880: 130 и HIRTZ 1928: 9, 11, 34 у од. 2.5. испод.

³ Pallas, или *Pallasius*.

⁴ То јест, *Pallasii*; в. фсн 3 горе. (Одавде је иста грешка и у RJA I 427, гдје се цитира овај Водопићев чланак.)

Са друге стране, *Pseudopus apodus* је најпрво зоолошки описан год. 1908. у чланку *Naravoslovne crtice sa sjevero-istočne obale Jadranskog mora*, у којем Шпиро Брусина – тај чувени зоолог са конца 19. вијека – помиње штошта не само о овој живини него и о њеном имену, па је овај Брусинин чланак вриједан прилог, како зоолошки тако и лингвистички.

(V. BRUSINA 1908: 10–12, односно од. 2.5. испод.)

Преглед савремене зоолошке литературе налази се у JELIĆ 2014: 33.

У народу, *Pseudopus apodus* зове се 1. *блатор*, 2. *блабор*, 3. *блаор*, 4. *блатор*, 5. *блаур*, 6. *блакор*, 7. *блор*, 8. *бравор*, 9. *брабор*, 10. *бабор*, 11. *бавор*, 12. *џлатор*, 13. *џавор*, 14. *мањаур*, 15. *мањур*, 16. *мајур*, 17. *змајур*, 18. *маур*, 19. *мравор*, 20. *мрамор*, 21. *мрав*, 22. *мулавар*, 23. *џлушач*, 24. *џлуваја*, 25. *скор*, 26. *шкор*, 27. *ошкрај*; в. HIRTZ 1928 s.vv.

Од ових назива, према општем мишљењу, истог су поријекла они под бр. 1–22.⁵

Наиме, ти су називи, како се мисли, прежици тзв. балканског или палео-балканског супстрата који су у наш језик доспјели, вјероватно, посредством балканског латинитета и / или тзв. далматороманског језика; в. ERHSJ 169sq. и SKOK 1930: 512–517.

(Не постоји никаква нарочита разлика између термина *балкански латинитет* и *далматоромански* пошто је далматски језик дио балканског латинитета којем, као што је познато, осим тога припадају још румунски језици и латински прежици у нероманским језицима Балкана, нпр. у албанском или грчком језику. У српскохрватском без друге постоје такви латинизми који нису далматизми – јер падају ван ареала овог језика – али, судећи по самом ареалу, сх. *блатор* неће бити такав случај, јер се простирање те ријечи савршено поклапа са типичним ареалом далм.-ром. реликата.⁶ Друго је опет питање поклапа ли се ареал ријечи *блатор* са ареалом саме животиње, блатора – али ово треба да нам кажу наши зоолози.)

Ја ћу у овом чланку покушати, колико већ будем могао, да разјасним путању сх. *блѡѡр* и тачну нарав његовог односа са рум. *bălăur* ‘змај, чудовиште’ и алб. *bullār* ‘блатор; змај’ – са којим облицима се по општем мишљењу наша ријеч пореди – али који јој и не одговарају баш по правилу, у чему и јесте проблем ове сх. етимологије.

2. ГРАЂА

2.1. ДИЈАЛЕКАТСКЕ ВАРИЈАНТЕ. 1. Облик *блатор*: 1а. *блѡѡр* m. (Вук 1852: 29;⁷ RJA I 427; PCA I 597; ERHSJ I 169; ERHJ 64; Пешикан 1965: 222; Ћупић – Ћупић

⁵ Други називи су различитог поријекла, и то или словенског или, како мислим, албанског, тј. *џлуваја*, *џлуваја* од сх. *џлув*, псл. **gluxij* (заправо, блатори, за разлику од змија а као други гуштери, имају уши); *скор*, *шкор* од сх. *кора* / *скопа*, псл. **kora*; и, *ошкрај*, у Црној Гори, од алб. *shkrap* ‘шкорпија’ × алб. (*h*)*agrep* ‘id.’ < тур. *akrep* ‘id.’.

⁶ V. карту на крају чланка и уп. PLSA §8–11. Једино, можда, у Црној Гори стрше неке потврде мало више у унутрашњост него што то иначе са далматизмима бива. И, у овом смислу, може се рећи, ако треба, да је сх. *блатор* напосе и балкански латинизам и далматоромански реликат, али то је, док се год на формалном нивоу не успостави нека јота разлике, *a distinction without a difference*.

⁷ Облик *блѡѡр* (и облици *блѡѡруца*, *блѡѡр*, *блѡр*, *џлѡѡр* испод) не налази се у Вук 1818.

1997: 25; ГАГОВИЋ 2004: 20; БАШАНОВИЋ-ЧЕЧОВИЋ 2010: 65; РИСТИЋ 2010: 48; ОТАШЕВИЋ 2012: 32), 1б. *бл̌вор* m. (СКОК 1930: 512; ŠIMUNIĆ 2013: 148), 1в. *бл̌вор* m. (ЈОКИЋ 202: 27), 1г. *блavor* m. (BRUSINA 1874: 147; VODORIĆ 1880: 130; HIRTZ 1928: 9; ŠOLJAN 1948: 189; РАЈКОВИЋ 1981: 133; VIŃJA 1986: II 228; ЂОКОВИЋ 2005: 26; МИКАЛЈА 1649: 19; STULLI 1806: I 42), 1д. деривати варијанте *блavor*, тј. dem. *бл̌ворић* / *бл̌ворић* m. (РСА *ibid.*), *бл̌ворина* f. (РСА *ibid.*), augm. *блavorина* f. (ERHSJ *ibid.*; HIRTZ *ibid.*; BRUSINA *ibid.*; СКОК 1930: 513), augm. *блavorчи́на* f. (ЋУПИЋ – ЋУПИЋ *ibid.*), хур. *блavorак*, -рка m. (Ветранић RJA *ibid.*; ERHSJ *ibid.*), *блavorуша* f. (ВУК 1852 *ibid.*; СКОК 1930 *ibid.*; ERHSJ *ibid.*), *блavorу́ша* f. (ЋУПИЋ – ЋУПИЋ *ibid.*), *блavorуша* f. (HIRTZ 1928: 10), adj. *бл̌воран* m., *бл̌ворна* f. (Ветранић RJA *ibid.*); 2. **блavor**: 2а. *бл̌вор* m. (РСА I 597), 2б. *блavor* m. (ERHSJ I 169; HIRTZ 1928: 8; СКОК 1930: 513), 2в. деривати варијанте *блavor*, тј. *блavorина* (ERHSJ *ibid.*; HIRTZ *ibid.*); 3. **блavor**: 3а. *бл̌вор* m. (РСА I 631; РЕШЕТАР 1900: 73; ПОПОВИЋ – ПЕТРОВИЋ 2009: 94), 3б. *бл̌вор* m. (RJA I 424; СКОК 1930: 513; СТАНИЋ 1990: 43; БОРИЧИЋ ТИВАРСКИ 2002: 37), 3в. *блavor* m. (ERHSJ I 169; HIRTZ 1928: 9), 3г. деривати варијанте *блavor*, тј. augm. *блavorина* f. (ERHSJ *ibid.*; BRUSINA 1874: 147; HIRTZ *ibid.*; СКОК 1930 *ibid.*), *бл̌ворина* / *бл̌ворина* f. (РСА *ibid.*), dem. *бл̌ворић* m. (РСА *ibid.*), *бл̌вори́шије* / *бл̌вори́шије* n. (РСА I 632); 4. **блavor**: 4а. *бл̌вор* m. (ВУК 1852: 29; ERHSJ I 169), *блavor* [sic] m. (СКОК 1930: 513),⁸ 4в. *блavor* m. (RJA I 427; HIRTZ 1928: 10); 5. **блavor**: *бл̌вор* m. (СТАНИЋ 1990: 43), *блavor* m. (СКОК 1930: 513); 6. **блavor**: 6а. *бл̌вор* m. (РСА I 636), 6б. *блavor* m. (ERHSJ I 169; HIRTZ 1928: 8; СКОК 1930: 513); 7. **блavor**: 7а. *бл̌вор* m. (ВУК 1852: 31; RJA I 448; РСА I 657; ERHSJ I 169; СКОК 1930: 513; Шоњ 2002: 58), 7б. *бл̌вор* m. (РСА *ibid.*), 7в. *блavor* m. (HIRTZ 1928: 10), 7г. деривати варијанте *блavor*, тј. *бл̌воруша* f. (ВУК *ibid.*; РСА *ibid.*), *бл̌воруша* f. (СКОК 1930 *ibid.*), *блavorуша* f. (ERHSJ *ibid.*), *блavorушина* f. (РСА *ibid.*); 8. **блavor**: *бл̌вор* m. (ŠIMUNIĆ 2013: 148); 9. **блavor**: 9а. *бл̌вор* m. (РСА II 88; MAŠTROVIĆ 1957: 426), 9б. *бл̌вор* m. (ТИЋИЋ 2004: 45), 9в. *блavor* m. (ERHSJ I 169; HIRTZ 1928: 11), 9г. деривати варијанте *блavor*, тј. *блavorина* f. (ERHSJ *ibid.*; HIRTZ *ibid.*); 10. **блavor**: 10а. *бл̌вор* m. (РСА I 224), 10б. *бл̌вор* m. (JURIŠIĆ 1973: 19; OŠTARIĆ 2005: 33; MARTINOVIĆ 2005: 12; JURAGA 2010: 46), 10в. *блavor* m. (RJA I 135; HIRTZ 1928: 2; СКОК 1930: 513), 10г. деривати варијанте *блavor*, тј. dem. *блavorић* m. (HIRTZ *ibid.*; СКОК 1930: *ibid.*), презиме *Бл̌ворац*, -орца (РСА I 224); 11. **блavor**: 11а. *бл̌вор* m. (RJA I 212; РСА I 226; ERHSJ I 169); 12. **блavor**: 12а. *бл̌вор* m. (ВУК 1852 *s.nim.*;⁹ RJA III 183; РСА III 298; ERHSJ I 170; СКОК 1930: 513; STULLI 1806: I 175¹⁰), 12б. *бл̌вор* m. (БОЈАНИЋ – ТРИВУНАЦ 2002: 73; КАРОВИЋ – LIGORIO 2011: 334),¹¹ 12в. *блavor* (BRUSINA 1874: 147; HIRTZ 1928: 35; VIŃJA 1986: II 228; МИКАЛЈА 1649: 108); 13. **блavor**: 13а. *бл̌вор* m. (РСА III 141), 13б. *блavor* m. (ERHSJ I 170; HIRTZ 1928: 34); 14. **мањаур**:

⁸ = *бл̌вор*. (Код Скока из Вука.)

⁹ У нунумерисаној глави *Наново додајте ријечи* која се налази иза *Предџовора*, на почетку књиге.

¹⁰ Оригинал има *glavōr*. (Стулић ријетко пише " испред дужине, као и Дела Бела; v. LIGORIO 2016: 29sq.)

¹¹ Овако (= *Гл̌вор*) знам да се у Дубровнику презивају данас неки Пељешани; уп. и RJA III 182, гдје П. Будмани, уредник одреднице *блavor*, под тачком *d*, напомиње у *наше вријеме* (sc. у Дубровнику, што v. цитирану литературу). (У истом овом облику наводи се ово презиме за Пељешац и у КАРОВИЋ – LIGORIO 2011: 334.)

мањаур m. (PCA XII 110; ERHSJ I 170; Скок 1930: 514); 15. мањур: 15а. мањур m. (PCA XII 114), 15б. мањур m. (RJA VI 452; ERHSJ I 170; HIRTZ 1928: 86; Скок 1930: 514; SOLJAN 1948: 189); 16. мајур: 16а. мајур m. (PCA XI 791), 16б. мајур m. (Geić 2015: 202), 16в. мајур m. (ERHSJ I 170; HIRTZ 1928: 86; Скок 1930: 514); 17. змајур: 17а. змајур m. (PCA VII 108), 17б. змајур m. (RJA XXIII 16; ERHSJ I 170; HIRTZ 181); 18. маур: 18а. маур m. (PCA XII 212), 18б. маур m. (RJA VI 536; ERHSJ I 170; HIRTZ 1928: 87); 19. мравор: 19а. мравор m. (PCA XIII 123), 19б. мравор m. (RJA VII 44; ERHSJ I 170; HIRTZ 1928: 90; Скок 1930: 513); 20. мрамор: 20а. мрамор m. (PCA XIII 132), 20б. мрамор m. (ERHSJ I 170; Скок 1930: 513); 21. мрав: 21а. мрав m. (PCA XIII 118), 21б. мрав m. (RJA VII 41; ERHSJ I 170; BRUSINA 1874: 171; HIRTZ 1928: 90; Скок 1930: 513), 21в. деривати варијанте мрав, тј. хур. мравак m. (PCA XIII 119), мравак m. (RJA VII 42; ERHSJ I 170; HIRTZ 1928: 90; Скок 1930 *ibid.*); 22. мулавар: 22а. мулавар, -ара m. (PCA XIII 268),¹² 22б. мулавар m. (ERHSJ I 170), 22в. мулавар m. (RJA VII 147; ERHSJ *ibid.*; HIRTZ 1928: 91; Скок 1930: 513), 22г. деривати варијанте мулавар, тј. мулаврину f. (Скок 1930 *ibid.*; ERHSJ *ibid.*).

V. и облик **балавор** у од. 3.3., **мањаур** у од. 4.2., **мањаур** у од. 4.5. испод.

2.2. Прва потврда. Сх. **блавор**, према RJA I 427, први пут помиње се код Мавра Ветранића, дубровачког писца 15. и 16. вијека, у дјелима *Пјесни разлике* и *Пелегрин*, и то у овим стиховима: [...] и кусе смо још **блаворе** / с базилисци ми зледали / њико њеке врле зоре / куд смо једва њригазили, vv. 187–180 у пјесми *Трџовци Армени* и *Индијани* на стр. SPH I 235; *Ја вајмех рекци њој у њустој њој зори од фијерле њињай се мој блавором сањвори, / велик њруд и муке њер њрињах на свијењ сај, / зњде ми жив из руке уњече блавор њај*, vv. 2299–2302 у пјесми *Пелегрин* на стр. SPH II 142; и *Кад вајмех ја зачух, њињо блавор њај њрави, / њуњако мој се дух с дресељем расњави*, v. 2441sq. у истој пјесми на стр. SPH II 146.

Код Ветранића се још налазе деривати **блвора** m. и adj. **блаворни**, које налазимо у поменутој пјесми *Пелегрин*, и то у стиховима: [...] зњди ја сам њод борком у сјенци зњздави / њочивах с **блаворком**, њри језеру на њрави, v. 2471sq. у пјесми *Пелегрин* на стр. SPH II 146; **Блавора** њој рекци на њрави њуј сњоје, / Меркурио њрињекци њад молбе ње своје / њер једном зраницом, ку вазе од бора, / блаженом водицом окроњи блавора [...], vv. 2541–2544 у истој пјесми на стр. SPH II 148; и *Труди ме сви муче њијем вилу јадовну, / зач ме Ches обуче у одјећу блаворну, / њрбухом нињице њер лазим / и одје њуњице њњњуњи њроводим*, vv. 2523–2526 у истој пјесми на стр. SPH II 148.

Остале варијанте, према RJA, скоријег су датума.

Од 17. вијека је потврђен облик **злавор**, од Ј. Микаље и Ј. Кавањина; а од 19. вијека облик **бабор**, од Г. Мартића, **блор**, од Ст. Љубише, **мањур**, **маур**, **мравор**, **змајур**, све од Ј. Коломбатовића, **мрав**, од Ш. Брусине, и **мулавар**, од Д. Хирца.

(Мјеста ових потврда v. у RJA на цитираним мјестима у од. 2.1. горе.)

Као извор за облик **бавор** наводи се народна пјесма.

¹² Gensg је *мулавра*, не *мулавара*. Уп. gensg *мулавра* у Скок 1930: 513 и ERHSJ I 170 и дериват *мулаврину*, од основе *мулавр-*. (Такође, accsg *мулавра* у HIRTZ 1928: 2 у примјеру из Жмана, који се налази и у од. 2.5. испод.)

Остале варијанате – то јест, *блабор*, *блавур*, *блаор*, *блаур*, *блаخور*, *брабор*, *бравор*, *џавор*, *мајур*, *мањаур*, *мрамор* – у RJA не налазе се.

2.3. ГЕОГРАФСКИ АРЕАЛ. Облик 1а. **блавор**: Црна Гора (Вук, ERHSJ, Скок, Пешикан), Загарач (Ћупић – Ћупић), Зета (Башановић-Чечовић), Велика (Јокић), Мојковац (Ристић), Никшић (Ђоковић), Пива (Гаговић), Васојевићи (Рајковић), Његуши (Оташевић), Лепетане (Vinja), Прчањ (ERHSJ), Дубровник (? Микалја, Stulli, Vodorić, PCA),¹³ Дубровачко приморје (Vodorić), Метковић (ERHSJ, Скок, Hirtz), Херцеговина (ERHSJ, PCA), Имотски (ERHJ), Шибеник (ERHSJ, Hirtz), Бибиње (Šimunić), Ервеник (Brusina); 1б. **блавор**:- Црна Гора (Скок), Загарач (Ћупић – Ћупић), Дубровник (Vetranić), Далмација (PCA), Копривно (ERHSJ, Hirtz, Скок), Сињ (ERHSJ), Ервеник (ERHSJ, Brusina); 2а. **блабор**: Требиње (ERHSJ),¹⁴ Далмација (PCA, ERHSJ), Трибањ (Hirtz, Скок), 2б. **блабор**:- Имотски (ERHSJ, Hirtz); 3а. **блаор**: Црна Гора (Вук, PCA), Ускоци (Станић), Васојевићи (Боричић Тиварски), Озринићи (Rešetar), Спич (Поповић – Петровић), Прчањ (Rešetar), Имотски (ERHSJ, Hirtz, Скок), Далмација (Скок), Црница код Шибеника (ERHSJ, Hirtz), Шибеник (Скок), Јагодња код Бенковца (ERHSJ, Hirtz, Скок), Подлуг код Бенковца (ERHSJ, Hirtz, Скок),¹⁵ Бенковац (Скок), 3б. **блаор**:- Копривно (ERHSJ), Сињ (ERHSJ), Ервеник (ERHSJ, Brusina, Hirtz); 4. **блавур**: Дубровник (Вук, RJA, Скок), Далмација (ERHSJ, Hirtz);¹⁶ 5. **блаур**: Ускоци (Станић), Далмација (Скок); 6. **блаخور**: Невесиње (PCA, ERHSJ, Hirtz, Скок); 7а. **блор**: Скадарско језеро (Вук, ERHSJ, Hirtz, Скок), Црна Гора (Вук, RJA, PCA, ERHSJ, Hirtz, Шоћ), Далмација (ERHSJ, Hirtz), Јагодња код Бенковца (ERHSJ, Hirtz), 7б. **блор**:- Црна Гора (Вук, PCA, ERHSJ, Скок); 8. **бравор**: Бибиње (Šimunić); 9а. **брабор**: Херцеговина (PCA), Далмација (ERHSJ), Пакоштане (Jurišić), Филипјаков (са акцентом *бр̄avor*, усм. саоп. Н. Вулетић 27. марта 2016.), Нин (Maštrović, ERHSJ), Трибањ (ERHSJ), Повљана (Tičić), 9б. **брабор**:- Хрватско приморје (ERHSJ), Луково Шугарје у Хрватском приморју (Hirtz), Леденик у Хрватском приморју (Hirtz); 10. **бабор**: Смоквица на Корчули (ERHSJ, Скок), Брач (ERHSJ, Скок), Имотски, (ERHSJ, Hirtz, Скок), Пољица (ERHSJ, Скок),¹⁷ Муртер (Juraga), Вргада (Jurišić), Жман (ERHSJ, Hirtz, Скок), Иж (Martinović), Рава (ERHSJ, Hirtz, Скок), Паг (ERHSJ, Hirtz, Скок), Колан (Oštarić), Каштел [?] на Рабу (ERHSJ, Скок); 11. **б̄авор**: v. испод; 12. **џлавор**: Зета (PCA), Рисан (Вук, RJA, PCA, ERHSJ, Скок), Дубровник (? Микалја, Stulli, PCA, Бојанић – Тривунац,

¹³ Такође, Вук 1852: 22, под одредницом *бѣмбељ*, са напоменом „у Дубр[овнику]”, гдје се каже: „Излазио је [sc. бембељ] 1. Маија (као Турица на сретеније); имао је хаљину сву искићену зеленијем лишћем и свакојакијем цвијећем; око њега су се вили **блавори**, и једнога је у руци носио и с њиме се играо.”

¹⁴ Вјероватно грешка, мјесто Трибањ (у Далмацији), како стоји код Хирца, одакле је информација у ERHSJ преузета; уп. и „*blabor* (Tribanj, Dalm.)” у Скок 1930: 513.

¹⁵ У Скок 1930: 513 грешком „Podlug bei Cattaro”. (Код Скока овај податак је из Хирца гдје пак стоји „Podlug u Kot.”, тј. у Котарима (у Далмацији), не у Котору; v. списак скраћеница у Hirtz 1928: xv.)

¹⁶ Хирц преноси информацију која се налази у Brusina 1907: 254 (v. од. 2.5. испод), а Брусина пак под *Далмацијом* вјероватно подразумејева Дубровник, што тако стоји под овом ријечи у Вук 1852 (па онда и у RJA, тј. у извору грађе Брусиноног чланка).

¹⁷ Није јасно о којим се Пољицима ради.

КАРОВИЋ – ЛИГОРИО), Колочеп (VINJA), Пељешац (ERHSJ, HIRTZ), Билишане (ERHSJ, BRUSINA); 13. **џавор**: Бока (РСА, ERHSJ, HIRTZ); 14. **мањаур**: в. испод; 15. **мањур**: Сплит (РСА, ERHSJ, HIRTZ, СКОК); 16. **мајур**: Трогир (РСА, ERHSJ, HIRTZ, СКОК, GEIĆ); 17. **змајур**: Каштел [sic] код Сплита (HIRTZ); 18. **маур**: Сплит (ERHSJ, HIRTZ); 19. **мравор**: в. испод; 20. **мрамор**: Дубровник (РСА); 21а. **мрав**: Задар (ERHSJ, BRUSINA, HIRTZ, СКОК), Бокањац (ERHSJ, HIRTZ), 21б. **мрав-**: Дубровник (РСА, СКОК), око Дубровника (ERHSJ, HIRTZ); 22а. **мулавар**: Жман (ERHSJ, HIRTZ, СКОК), Сали (ERHSJ, HIRTZ), Дуги (РСА, HIRTZ), Нови (ERHSJ, HIRTZ, СКОК), Хрватско приморје (ERHSJ, HIRTZ), Крк (СКОК), Малинска (ERHSJ), 22б. **мулавр-**: Сали (ERHSJ, HIRTZ, СКОК).

(Тачна мјеста у цитираној литератури в. у од. 2.1. горе.)

Према томе, слиједи да се сх. *блавор* простире уздуж читаве обале Јадранског мора, од Хрватског приморја на сјеверу до Црне Горе на југу.

Тачније, варијанте *блавор*, *блабор*, *блаор*, *блавур*, *блаур*, *блахор*, *блор*, *бравор*, *брабор*, *бабор*, *бавор* налазе се у Црној Гори, Боки, Дубровнику, Херцеговини, Далмацији и Хрватском приморју; варијанте *џавор*, *џавор* у Црној Гори, Боки и Дубровнику (и, само изнимно, у Далмацији); варијанте *мањаур*, *мањур*, *мајур*, *маур*, *змајур* у Далмацији, и то само око Сплита; варијанте *мравор*, *мрав*, *мрамор* у Дубровнику и Задру; варијанта *мулавар* у Хрватском приморју и сјеверној Далмацији.

На другим дијеловима наше језичке територије – у Србији, Војводини, Славонији и Босни – сх. *блавор* не налази се.

У карту на крају чланка.

Гдје се тачно говори *бавор*, *мањаур*, *мравор*, непознато је.¹⁸

(Као извор за облик *бавор* наводи се народна пјесма; за облик *мањаур* спис *Rukovodnik o gospodarstvu za pučke učitelje i prijatelje poljodjelstva*, Задар, 1884; а за облик *мравор* дјело Ј. Коломбатовића *Imenik Kralješnjaka Dalmacije*, Сплит, 1886 – све без тачнијег географског одређења.)

2.4. ЗНАЧЕЊЕ. Сх. *блавор* осим значења ‘блавор, *Pseudopus apodus*’, које је изворно и основно значење, може имати још неки број других, секундарних значења, која се односе или на друге гуштере (‘слепић, *Anguis fragilis*’) или на змије (‘смук, *Zamenis longissimus*; шарена пољарица, *Hierophis gemonensis*; црни гад, *Hierophis viridiflavus carbonarius*; змајур, *Malpolon insignitus / monspessulanus*’), или се пак, путем метонимије, односе на рибе (‘гуштер, *Synodus saurus*’) и на траве (‘боквица, *Plantago lanceolata*; чичак, *Echinops sp.*’), или се, опет, путем метафоре, односе на глупе, млитаве и подмукле људе и на чудовишта.

(Додуше, значење ‘чудовиште’ налази се и у рум. и алб. паралелама; в. од. 3.3. испод.)

Преглед значења:

1. ‘блавор, *Pseudopus apodus*’, врста гуштера из породице *Anguidae*, са експлицитном идентификацијом.¹⁹ 1а. под обликом **блавор**, ‘змијолики гуштер без ногу, сродан слепићу, дуг око 1 м, *Ophisaurus apodus*, и у ф. *Anguidae*,

¹⁸ Облик *мањаур* налази се на Хвару; в. од. 4.2.

¹⁹ *Pseudopus apodus* Klembara = *Ophisaurus apodus* Mertens & Müller = *Bipes Pallasii* Opperl = *Pseudopus apus*.

који се храни змијама, мишевима и пужевицама, а у народу се погрешно сматра као змија' (РСА),²⁰ *'Ophisaurus apus, Pseudopus apus'* (ERHSJ),²¹ *'Pseudopus'* (BRUSINA),²² *'Bipes Palasii [sic]'* (VODOPIC), *'Art große Schlange, Ophisaurus apus Pall.'* (СКОК), 'врста гуштера, жутокафене боје, змијоликог тијела (*Ophisaurus apus*)' (ЋУПИЋ – ЋУПИЋ), 'veliki gušter nalik zmiji, *Ophisaurus apodus*' (ŠIMUNIĆ); 1б. под обликом **блатор**, *'Ophisaurus apus Pall., Panzerschleiche'* (HIRTZ);²³ 1в. под обликом **блатор**, 'блатор, велика зубата змија за коју кажу да не напада људе, него змије које уједају људе' (БОРИЧИЋ ТИВАРСКИ); 1г. под обликом **братор**, *'Ophisaurus apus Pall., Panzerschleiche, Panzerechse'* (HIRTZ), 'blavor, *Ophisarius [sic] apodus*' (ТИЋИЋ), 'blavor, zmiјoliki gušter iz porodice sljерица, *Ophisarius [sic] apodus*' (JURAGA);²⁴ 1д. под обликом **џлатор**, 'blavor, *Pseudopus apus Pall.'* (RJA), 'блатор, врста змије' (БОЈАНИЋ – ТРИВУНАЦ), 'brabor' (BRUSINA), *'Ophisaurus apus Pall., Panzerechse'* (HIRTZ); 1ђ. под обликом **џавор**, *'Ophisaurus apus Pall., Panzerechse'* (HIRTZ); 1е. под обликом **мајур**, *'Ophisaurus apus Pall., Panzerechse'* (HIRTZ, СКОК);²⁵ 1ж. под обликом **змајур**, *'Ophisaurus apus Pall., Panzerechse'* (HIRTZ); 1з. под обликом **мравор**, 'gušter, koji se zove i blavor, *Pseudopus apus*' (RJA); 1и. под обликом **мравор**, *'Ophisaurus apus Pall., Panzerechse'* (HIRTZ), *'Pseudopus apus'* (СКОК);²⁶ 1ј. под обликом **мулавар**, *'Ophisaurus apus Pall., Panzerechse'* (HIRTZ), *'Scheltopusick'* (СКОК).²⁷

(*Pseudopus apodus* зове се на Рабу и *џлушач*; у Далмацији и *џлуваја*; у Црној Гори и *ошкрај*, *скор*, *шкор*).²⁸

2. 'сљепић, *Anguis fragilis*', врста гуштера из породице *Anguidae*, са експлицитном идентификацијом: 2а. под обликом **блатор**, 'слепић' (РАЈКОВИЋ); 2б. под обликом **бабор**, 'vrsta neotrovne zmije, *Anguis fragilis*' (OŠTARIĆ).²⁹

3. 'блатор, *Ophisaurus apodus*' и 'сљепић, *Anguis fragilis*' или 'смук, *Zamenis longissimus*', врста змије из породице *Colubridae*, са експлицитном идентификацијом: 3а. под обликом **блор**, 'сличан змији, дугачак (до 1,50 m), неотрован гмизавац из подреда *Ophidia (Ophisaurus apodus)*; смук' (ШОЋ); 3б. под обликом **мајур**, 'blavor; sljериц' (GEIĆ).

4. 'нека змија', или слично, тј. приближна дефиниција без експлицитне идентификације (али највероватније блатор): 4а. под обликом **блатор**, 'велика змија зубата, за коју кажу да не коље људи, него змије које људе кољу, *Art*

²⁰ Овамо у РСА упућују још одреднице *bǎbǒr, bǎvǒr, блатор, блǎǒr, блǎорина / блǎорина, блǎорин, блǎхǒr, блǒr / блǒr, брǎбǒr, џǎвǒr, џлǎвǒr, мајјур, мањаур, мањур, мрǎв, мрǎвак, мрǎвǒr, мрǎмǒr, мулǎвар*.

²¹ Ово значење у ERHSJ односи се још на облике *bǎvǒr, blabor, blahor, blaor, blǎvǔr, blǒr, brabor*.

²² Ово значење у BRUSINA односи се још на облик *blaorina*.

²³ Овамо у HIRTZ упућује још одредница *blaborina*.

²⁴ Овамо у HIRTZ упућују још одреднице *blahor, blaor, blaorina, blavor, blavoruša, blor, brabor, braborina*.

²⁵ Овамо у HIRTZ упућује још одреднице *manjur* и *maur*.

²⁶ Овамо у HIRTZ упућује још одредница *mravor*.

²⁷ Такође, овамо иде *блаторчиња* 'велики блатор (гмизавац *Ophisaurus apus*)' (ЋУПИЋ – ЋУПИЋ).

²⁸ Сх. *скорњача, шкорњача, шкорњача* није блатор, како наводи ERHSJ I 170, него *корњача*; в. HIRTZ 1928: 136, 153sq. А сх. *скорав* 'блатор', што ERHSJ *loc. cit.* приписује Вуку, ја у Вука не видим.

²⁹ Такође, овамо иде *баборић* '*Anguis fragilis* L., *Blindschleiche*' (HIRTZ), '*Anguis fragilis*' (СКОК).

Schlange, serpentis genus' (Вук),³⁰ 'zmia (*serpe senza veleno*); *serpens, tis, anguis, s'* (Микалја), 'нека змија' (RJA),³¹ 'гуштер који се креће као змија (неотровница)' (Ђоковић), 'гуштер змијоликог изгледа без ногу, дуг око 1 m, храни се змијама, мишевима и пужевицама; у народу постоји увјерење да је блавор јачи од змије' (Башановић-Чечовић), 'врста гуштера змијоликог изгледа' (Ристић), 'vrsta zmiolikog guštera' (Оташевић), 'vrsta gmizavca' (Јокић); 4б. под обликом **блаор**, 'врста гмизавца, браон боје, која тамани змије' (Поповић – Петровић), 'велика змија која, крећући се, звера десно-лево' (Станић),³² 4в. под обликом **блор**, 'велика шарена змија пlosне главе, за коју се приповиједа да може до 15 стопа бити дугачка и говече удавити' (Вук),³³ 4д. под обликом **брабор**, 'debela oveća zmiya neotrovnica' (Мастровић); 4ђ. под обликом **бабор**, 'vrsta zmiye' (Јуришић), 'vrsta zmiye' (Мартиновић),³⁴ 4е. под обликом **џлавор**, 'zmia; *serpe senza veleno; serpens, -tis*' (Микалја), '*serpente senza veleno, serpens absque veneno*' (Стулли),³⁵ 4ж. под обликом **мрав**, '*Schlange*' (Скок).

5. 'шарена пољарица, *Hierophis gemonensis*', врста змије из породице *Colubridae*, са експлицитном идентификацијом:³⁶ 5а. под обликом **мрав**, 'zmiya *Zamenis gemonensis*' [= *Hierophis gemonensis*] (RJA), 'врста змије, *Zamenis gemonensis*' [= *id.*] (PCA).

6. 'црни гад, *Hierophis viridiflavus carbonarius*', врста змије из породице *Colubridae*, са експлицитном идентификацијом:³⁷ 6а. под обликом **мрав**, дерив. **мравак**, 'zmiya *Zamenis viridiflavus*' [= *Hierophis viridiflavus*] (RJA).

7. 'змајур, *Malpolon insignitus*', врста змије из породице *Colubridae*, са експлицитном идентификацијом:³⁸ 7а. под обликом **мрав**, 'врста змије, *Coelopeltis insignitus*' [= *Malpolon insignitus*] (PCA).

8. 'змајур, *Malpolon monspessulanus*', врста змије из породице *Colubridae*, са експлицитном идентификацијом:³⁹ 8а. под обликом **змајур**, 'vrsta guštera [!], *Coelopeltis lacertina*' [= *Malpolon monspessulanus*] (RJA); 1б. под обликом **маур**, 'neka riba [sic!], *Coelopeltis lacertina*' [= *id.*] (RJA), 'врста морске рибе [sic!], *Coelopeltis lacertina*' [= *id.*] (PCA).⁴⁰

9. (метонимија) 'гуштер, *Synodus saurus*', врста рибе из породице *Synodontidae*, са експлицитном идентификацијом:⁴¹ 9а. под обликом **блавор**, 'gušter,

³⁰ Овамо у Вук упућују још одреднице *blāvūr*.

³¹ Овамо у RJA упућују још одреднице *abor, bāvōr, blāōr, blāvūr, blōr*.

³² Овамо у Станић упућује још одредница *blāvūr*.

³³ Овамо у Вук упућује још одредница *џлавор*.

³⁴ Неће бити блавор. („Govoru da je kratak, debe i da ima žute maće i crvenu rozicu,” MARTINOVIĆ 2005: 12.)

³⁵ Овамо иде и дерив. *блоруша* 'некака змија; *Art Schlange, serpentis genus*; она је дуља и тања од блавора' (Вук). (Нејасно. Сљепић, са око 0,5 m, од блавора је краћи; смук, са око 2m, дужи је – али је, у правилу, и дебљи.) Такође, овамо иду и *блаворчина* 'каква велика змија, змијурина' и *блаворуша* 'велика змија (мање отровна)' (Ћупић – Ћупић).

³⁶ *Hierophis gemonensis* Shätti = *Zamenis gemonensis* Boulenger.

³⁷ *Hierophis viridiflavus* Lacépède = *Zamenis viridiflavus* Duméril.

³⁸ *Malpolon insignitus* Geoffroy Saint-Hilaire = *Coelopeltis insignitus* Duméril & Bibron.

³⁹ *Malpolon monspessulanus* Hermann = *Coelopeltis lacertina* Eichwald.

⁴⁰ Нема рибе која се зове *маур*. (V. VINJA 1986: II 439.) Према томе, 'риба' из RJA и PCA погрешка је (а ово се види и по томе што је то 'риба' у контрадикцији са '*Coelopeltis lacertina*' а то је – змија).

⁴¹ *Synodus saurus* Linnaeus = *Saurus griseus* Lowe.

Saurus griseus [= *Synodus saurus*] (ŠOLJAN); 9б. под обликом **мањур**, 'gušter, *Saurus lacerta*' [= *id.*] (RJA), '*Saurus lacerta*' [= *id.*] (СКОК),⁴² 'gušter, *Saurus griseus*' [= *id.*] (ŠOLJAN), 'blavor, *Saurus griseus*' [= *id.*] (VINJA).

10. (метонимија) 'боквица, *Plantago lanceolata*', врста биљке из породице *Plantaginaceae*, са експлицитном идентификацијом: 10а. под обликом **џлавор**, '*Plantago lanceolata L.*' (RJA), 'боквица' (РСА).

11. (метонимија) 'чичак, *Echinops sp.*', род биљке из породице *Asteraceae*, са експлицитном идентификацијом: 11а. под обликом **џлавор**, 'glavoč, *Echinops L.*' (RJA).

12. нека биљка, непозната: 12а. под обликом **блор**, 'блур' (РСА).⁴³

13. различите метафоре: 13а. под обликом **блавор**, 'онај који је подмукао, неискрен, лукав' (Гаговић), 'mlitav čovjek' (Јокић), 'непаветна особа' (Ристић), 'особа која блене' (Ђоковић); 13б. под обликом **блаор**, 'онај који много не размишља, који иде и ради насумце, ветрењаст човек, ветропир' (Станић), 'глупан; аветиња' (Боричић Тиварски); 13в. под обликом **џлавор**, 'велика змија, змај' (RJA); 13г. под обликом **мулавар**, 'nekakav strašni zmaj o kojem priča narod u Novom (u Vinodolu)' (RJA), '*seltames Schlangenungetüm (nur in der Tradition), serpentis monstrum immani corpore (non nisi in traditione)*' (HIRTZ, СКОК).

(Тачна мјеста у цитираној литератури в. у од. 2.1. горе.)

Дефиниције недостају код облика **бабор** (СКОК), **блабор** (СКОК), **блаборина**, (ERHSJ), **блавор** (ERHJ, Пешикан), **блаворак** (RJA, ERHSJ), **блаворина** (РСА, HIRTZ, СКОК), **блаворић** (РСА), **блаворуца** (Вук, ERHSJ, СКОК), **блавур** (СКОК), **блаор** (СКОК), **блаорина** (ERHSJ, СКОК), **блахор** (СКОК), **блор** (СКОК), **блоруца** (ERHSJ, СКОК), **блорушина** (РСА), **џлавор** (ERHSJ, СКОК), **џавор** (ERHSJ), **мањаур** (ERHSJ), **мањур** (ERHSJ), **мајур** (ERHSJ), **змајур** (ERHSJ), **маур** (ERHSJ), **маур** (ERHSJ), **мравор** (ERHSJ), **мрав** (ERHSJ, BRUSINA), **мравак** (ERHSJ, СКОК), **мрамор** (ERHSJ, СКОК), **мулавър** (ERHSJ), **мулавар** (ERHSJ), **мулаврина** (ERHSJ, СКОК).

2.5. Друга вриједна свједочанства

„Оваквијех **блорова** [sc. од 15 стопа] кажу да је било до скоро у језеру скадарскоме, а сад се слабо који налази, и то мали, као и друге змије по нашијем земљама. Кажу, кад велики блор опази човјека на чамцу, он дигнувши главу изнад воде са звиздом иде управо нањ. Црногорци приповиједају да се за времена Махмут-паше Бушатлије (који је погинуо 1796 г.) између Хотског хума и језера Скадарскога појавио тако велики блор, да је друмом, који је онуда ишао, караван прекинут док се није некакав Турчин зарекао и отишао те га убио; али ни он кажу да га на ату није смио шчекати, него кад му се у поприкучи, опали нањ двије пушке мале, у којима су биле синцирлије, па окрене ата и побјегне без обзира не знајући јели га погодио или није; по том опет нико није смио онамо отићи док нијесу чобани из планина по смраду познали да је убијен.” – Вук 1852: 31.

⁴² И 'блавор, *Pseudopus apodus*'; в. СКОК 1930: 514.

⁴³ Према RJA I 455, једине потврде су из Ст. Љубише из којих се не види о којој трави је ријеч. (Наиме, „Љужина и мочвара, гдје *блур* и *стур* расту преко човјека висине” и „Нађу мртвачка кола оплетена пружењем а прошивена *блуром* и *ликом*”). (РСА исто.)

„Приповиједа се да сваки **главор** закоље 12 змија, а тринаеста њега, за то веле да га не ваља убити, а ко га убије осам му је дана назатка.” – Вук 1852 *s.num.*⁴⁴

„**Blavor** (P[rimorje,] D[ubrovnik]) – *Bipes Palasii*. Narestе dug do tri стопе, i puk каже да је пријатељ човјека, да га брани од инјих змија s којјем радо побје се, i освоји јих.” – VODOPIĆ 1880: 130.

„**Blavor**, који је за све наше лексикografe до укључиво Daničićа змија, добро је познат гуштер, прилично риједак у Хрватском Приморју, док је у Далмацији обичан, али народ добро разликује, не држи га змијом. Martić то добро зна, кад пјева *Piška zmiја, kad ih babor vija*, i заиста у Далмацији i Hercegovini не тuku blavore, јер веле, да тамане змије i хране се њима, паће тврде, да vole отровне лјутце. [...]

Врло се лако даду припитомити, могу рећи, да су не само мирне, него управо пријатне животиње. Никада да би која отворила уста i кушала јаким чџлjustима човјека угристи. Концем свибња послао ми је мој ловач пок. P. Mrkić два blavora. Hranio сам ih пужевима *Cepaea vindobonensis*, *C. nemoralis* i *Xerophila candicans*; не могу рећи, да сам ih сјајно pogostio, али су ми све једнако били захвални, а кадгод биh ih примio у руке, pokazali би ми језиком своју приврженост. О дану нијесу никада дирали храну, истом би се други дан у јутро нашли тврђји остаци кућце. [...]

У српњу i. g. opazio сам, да се један blavor све више надимао, а у ноћи од 24. до 25. snijela је жена 5 јаја, 25. српња пак по дану 9, међу којима једно мање i згрчено. У ноћи од 25. до 26. snijela је 2 правилна јаја, у ноћи од 26. до 27. опет 2, али оба згрчена, у ноћи од 28. до 29. само 1, у ноћи од 29. до 30. опет 1, napokon у ноћи од 30. до 31. још 1, сва та три мања i згрчена; укупно дакле 21 јаје, од којих 6 мањих, згрчених. Јаја су ovalно-јajаста, бјелкаста, ту i тамо видјети је hrпе понешто бјелих тачака, али друге бјеле боје, као да су прозирне. Потпуно су развита јаја 36 mm. дугачка i 18 mm. широка; згрчена нијесам мјерио. [...]

Добio сам i три млада blavora, који се по облику i боји знатно одликују од одраслих.

Неки ми је Глушчевић из Neretve казао, да тамошњи гуштери: **blavor repati** или **blavor kusac** колју сваку змију.⁴⁵

Народна су имена у Далмацији: **babor**, **blaor**, **blaorina**, **blavor**, **blaur**, **blavur**, **blor**, у Hecegovini i **glavor**. Kukuljević lijepo пише: [*A међу рушевината nagaziš често na*] *brabor[a] ili gluvaju, gluhu crnu zmiју, што се у Ninu mјесто lјudi[h] u stare zidine namјestila*. (Kukuljević I. *Putne uspomene*, 41.) У Хрватском Приморју i у Istri зову га *gad* или *crni gad*.

По казивању P. Mrkića blavorима су најмилија храна *bumbori*, т. ј. гундевалји, гнојнари, zunzaci i balegaši, али рекао биh, да је Mrkić под овим именом разумијевао у опће kornјаше сваке врсте.” – BRUSINA 1908: 10sqq.

Теренски подаци М. Хирца: „**Blavor kusati** је опасан, може угристи.” Метковић, НИРТЗ 1928: 9. – „**Blavor** се не боји ни најљућег злопоскока [= *Vipera ammodytes*].” Шибеник, *loc.cit.* – „**Blavora** ми зовемо у Crnoj Gori škor.” Јагодња у Далмацији, *loc.cit.* – „**Blavorina** је једра i као полуга, што се vade stine.” Копривно код Сиња, *loc.cit.* – „**Blavorina** се насadi на главу или на rep па скаче за човјеком.” *Ibid.*, *loc.cit.* – „**Blavorini** можеш да утечеš само, ако бижиш контра сунцу.” *Ibid.*, *loc.cit.* – „**Blavorina** ждере гуштерце а највише тице.” *Ibid.*, *loc.cit.* – „**Blaor** ждере друге змије.” Око Имотског, *loc.cit.* – „**Blaor** mota по драчи (= *Paliurus aculeatus*) ко кућак, кад тражи zeca, док пронаде змију.” Подлуг у Котарима, *loc.cit.* – „**Blavora** има двије врсти, једна s repom, друга kusata.” Бенковац у Далмацији, *loc.cit.*

⁴⁴ У. фсн. 9.

⁴⁵ Уп. куси *blavor* у М. Ветранића у од. 2.2.

– „*Blaora* ćeš naći po redinama (prirodne živice od kamenja i drače).” Јагодња у Далмацији, *loc.cit.* – „*Blaori*, govori se od poruge žiteljima Crnice kraj Šibenika.” Шибеник, *loc.cit.* – „*Blor* je najdeblja zmija, debela kô stegno u čovjeka.” Јагодња у Далмацији, *op.cit.* 10. – „*Brabor* kolje svaku zmiју, i najpoganiju lјuticu.” Трибањ у Далмацији, *op.cit.* 11. – „*Braborina*, plavuška, pepeljuga i ridovka.” Луково Шу-гарје у Хрватском приморју, *loc.cit.* – „*Braborina* je kratka, a debela kao ruka.” Леденик у Хрватском приморју, *loc.cit.* – „*Zmanci zovu sve zmiје gad, a mulavra babor.*” Жман на Дугом отоку, *op.cit.* 2. – „*Babor*, praćica i slivičina.” Рава на острву Рави, *loc.cit.* – „*Babor* lašti se kô ulје. Ne valja *babora* nalјutiti, jer on trči za lјudima i goni ih, dok ih stigne.” Смоквица на Корчули, *loc.cit.* – „*Babori* rado love miši.” Каштел на Рабу, *loc.cit.* – „*Glušaći ili babori.*” *Ibid.*, *loc.cit.* – „*Sasvim je bezazlena smičalina [= Zamenis longissimus] i glavor.*” Пељешац, *op.cit.* 35. – „*Gavor* kolje druge žestoke zmiје.” Бока, *op.cit.* 34. – „*U zmajura* je tako debela kora, da mu druge zmiје ne mogu ništa.” Каштел [*sic*] код Сплита, *op.cit.* 181.

„Narod naš ne priča samo o zmiјama orijašicama, već on pozna i druge zmiјske strahote i nakaze. Takav mu je *mulavar*, o kojem mi pripovijedahu u Novom u Vinodolu.

Bilo je godine 1877., kad se neki selјak s dvocjevkom zaputio od Novoga u planinu. Idući, zagleda drugog selјaka, koji je zasoplјen iz gore bjeжаo, doviknuv mu, da se mulavar za njime valја. U istinu se dovalја, ovaj skine pušku, isпали je i svu glavu mulavaru raskaši.

Mulavar da ima glavu kao *buću*, uši kao *maćak*, a oči bi mu *prsti* mogli, puše kao mijeh, *debeo* je kao *stegno*, a do 30 funti težak.” – НИРС 1896: 21.

3. ЕТИМОЛОГИЈА. Грађа из од. 2.1. може се, према етимологији, подијелити на 2 групе: 1. *блavor*, *блабор*, *блаор*, *блавур*, *блаур*, *блахор*, *блор*, *бравор*, *брабор*, *бабор*, тј. на варијанте које су путем балканског латинитета потекле из супстрата и које су, како се чини, лишене уплива паретимологије; и 2а. *џлавор*, *џавор*, 2б. *мањаур*, *мањур*, *мајур*, *маур*, 2в. *змајур*, 2г. *мравор*, *мрав*, *мрамор*, тј. на варијанте које су, слично, путем балканског латинитета потекле из супстрата, али које су, за разлику од тога, подлегле накнадном упливу паретимологије, било романске или словенске. (Исто ERHSJ I 170.) Осим тога, постоји и варијанта *мулавар*.

Погледајмо најпрво варијанте без паретимологије.

3.1. АКЦЕНТУАЦИЈА. Сх. *бл̌ав̌ор* и варијанте које у потsg имају дужину иза акцента, тј. *бл̌аб̌ор*, *бл̌аб̌р*, *бл̌ав̌ур*, *бл̌а̌ур*, *бл̌а̌х̌ор*, *бр̌аб̌ор*, *ба̌б̌ор*, *ба̌в̌ор*, у gensg ову дужину или задржавају, као у типу *не̌ћа̌к*, *не̌ћа̌ка* (Даничић 1925: 36), или је губе, као у типу *д̌је̌в̌ер*, *д̌је̌в̌ера* (*op.cit.* 38).

Као *не̌ћа̌к*, *не̌ћа̌ка* акцентују се *бл̌ав̌ор* (Ћупић – Ћупић, Башановић-Чечовић, Ристић, Оташевић), *бл̌аб̌ор* (РСА, REŠETAR), *бл̌а̌х̌ор* (РСА), *ба̌в̌ор* (РЈА, РСА).

Као *д̌је̌в̌ер*, *д̌је̌в̌ера* пак *бл̌ав̌ор* (Вук, РЈА, РСА), *бл̌аб̌ор* (РСА), *ба̌б̌ор* (РСА). (Такође, *бл̌ав̌ор* у Даничић 1925: 38.)

Мјешовиту акцентуацију, тј. са gensg *бл̌ав̌ора* / *бл̌авора*, има *бл̌ав̌ор* (Пешикан).

Генитива нема у облицима *бл̌ав̌ор* (ERHSJ, ERHJ, Гаговић), *бл̌аб̌ор* (Поповић – Петровић), *бл̌ав̌ур* (Вук, ERHSJ), *бл̌а̌ур* (Станић), *бр̌аб̌ор* (РСА, Мастровић), *ба̌в̌ор* (ERHSJ), па се у овим облицима ни акценатски тип, *не̌ћа̌к* или *д̌је̌в̌ер*, не познаје.

Акцентат недостаје у облицима *блавор* (BRUSINA, VODOPIC, HIRTZ, ŠOLJAN, VINJA, RAJKOVIĆ, ЂОКОВИЋ, MIKALJA, STULLI), *блабор* (ERHSJ, HIRTZ), *блаор* (ERHSJ, HIRTZ), *блавур* (RJA, HIRTZ), *блахор* (ERHSJ, HIRTZ), *бабор* (RJA, ERHSJ, HIRTZ), *бабор* (RJA, HIRTZ).

(Тачна мјеста у цитираној литератури *v.* у од. 2.1. горе.)

Дужина у *nomsg* *блāvōr* и сл. постала је дужењем *o* испред *p* на крају ријечи које су имале два слога а од којих је први био кратак и акцентован, као нпр. у сх. *ǰǰvōr* према чак. *ǰǰvor*, од псл. **gǰvori*; *v.* HOLZER 2012: 81.

(Такође, *v.* MARETIĆ 1884: 151.)

Из овог је разлога *nomsg* *блāvōr* али *gensg* *блāvора*, тј. без дужине, као у примјерима типа *ǰǰvēr*, *ǰǰвера* горе, а примјери типа *нѣћак*, *нѣћака*, који у *gensg* имају дужину, ову дужину (која у *nomsg* постаје правилно) пренијели су из номинатива у друге падеже, као аналогичном, па имају *gensg* *блāvōра*, *datsg* *блāvōру*, итд.

Облици *блāvор*, *блāvор*, *брāvор*, *брāvор*, *бāvор*, који у *nomsg* немају дужину, или овом дужењу нису никад подлегли или су накнадно скраћени (што је, ја мислим, мање вјероватно).

Према томе, варијанте *блāvōр*, *блāvор* могу се свести на облик *блāvор*; *блāvор*, *блāvор* на *блāvор*; *бāvор*, *бāvор* на *бāvор*; итд.

3.2. ФОНЕТИКА. Све варијанте сх. *блавор* могу се свести на два облика, *блавор* и *блабор*, од којих се други облици могу извести путем домаћих, ауто-глотских фонетских промјена.

Упореди: 1а. *бравор* < *блавор*, путем асимилације *л-р* > *р-р*, одакле је пак *бравор* > *бавор*, помоћу дисимилације *в-р* < *р-р*; 1б. *блавор* > *блавур*, са *-ур* < *-ор*, одакле је пак *блавур* > *блаур*, помоћу *-у-* < *-ву-*; 1в. *блаор* < *блавор*, путем *-во-* > *-о-*, одакле је онда *блаор* > *блор*, помоћу стезања *-о-* < *-ао-*, и *блаор* > *блахор*, путем реституције консонанта у хијату; и 2а. *брабор* < *блабор*, путем асимилације *л-р* > *р-р*, одакле је пак *брабор* > *бабор*, помоћу дисимилације *в-р* < *р-р*.

V. схему 1 на крају чланка.

Пореди се, у другим реликтима балканског латинитета (укључујући тзв. далматизме), регресивна асимилација ликвидâ, тј. *л-р* > *р-р*, у нпр. чак. *барайура* поред *балайура* од лат. *BELLATORIUM*; регресивна дисимилација ликвидâ, тј. *в-р* < *р-р*, у нпр. чак. *ѣасура* поред *ѣарсура* од лат. **FRIXORIA*; стезање *-ао-* > *-о-*, у нпр. сх. *лор-ика* поред *лаор* од лат. *LAURUM*; *-ор* > *-ур*, у нпр. сх. *лаур* поред *лаор*; *-ву-* < *-у-*, у нпр. сх. *лаур* поред *лавор* (путем **лавур*).

V. ERHSJ *s.v.* *bālati*, *laor*, *pr̥sura* и JE *s.v.* *baladūr*.

Необичнија је појава једино *x* у херцеговачком облику *блахор*, поред *блаор*, које је, како се чини, искрело да у овој ријечи затвори хијат. Ако је тако, поредиће се то *x* са *x* у *ǰрух*, поред *ǰруј*, од лат. **GRONGUM* < *CONGRUM*, тј. под условом да је и ово *x* искрело да затвори хијат (који, дакако, настаје у косим падежима облика *ǰруј*, као нпр. у *gensg* *ǰруја* > *ǰруа*, са *j* > *ø* као у *маур* < *мајур* испод, одакле је онда *gensg* *ǰруха* па *nomsg* *ǰрух*) – али, *v.* и PLSA *s.v.*

(Скок 1930: 513 пореди *блавор* > *блахор* са *мува* < *муха*.)

Обрнуто, варијанте *блавор* и *блабор*, од којих се правилно изводе сви остали облици, као што смо видјели горе, не могу се међусобно помирити

домаћим фонетским промјенама него се, будући управо алоглотске варијанте, мире помоћу фонетских закона других језика, и то оних балканског латинитета, у чијим је реликтима *v* : *b* позната алтернација (која настаје услијед преласка лат. *v* и ром. **β* које се пак онда заима час као сх. *v* час као сх. *b*).

Уп. лат. *v* > ром. **β* > сх. *v* / *b* у чак. *кунсерба*, *куншерва* од лат. *CONSERVA*, односно ром. '*konserba*'; *v*. ERHSJ *s.v.* *kusërba* и JE *s.v.* *kusërba* (и HOLZER 2012: 19, 34).

3.3. ПОРИЈЕКЛО. Према општем мишљењу, сх. *блавор* пореди се са алб. *bullâr* и рум. *bălăur*.

V. нпр. ERHSJ I 169.

Алб. *bullâr* / *bollâr*, det. -*i*, значи 'блавор, *Pseudopus apodus*' и 'слепић, *Anguis fragilis*'. Метафорички значи и 'здепаст, набијен' и 'неспретан човјек'; *v.* FGJSSH *s.v.* У Улцињу, према Скоку, алб. *bullâr* значи и 'слијепац'; *v.* ERHSJ I 170.⁴⁶ (Уп. 'слепић' горе.) Али, осим тога, на југу Албаније, ова ријеч, као путем метафоре, може да значи и 'змај', који тобоже има ноге и крила и који, према митској представи, цијелу годину спава а буди се о Ђурђевдану, не би ли овом приликом којег човјека заклао, и, ако тада не пострада, онда се претвори у чудовиште које се пак зове *kuçedra* и које, слично, кидише на људе (и узрокује сушу). Ово вјеровање, које је дио ђурђевданског фолклора, биће једним дијелом без сумње условљено хришћанским вјеровањем о св. Ђорђу и аждаји.

(Од алб. *bullâr* је арум. *buleár* m. 'змијурина'; *v.* DAR 228.)

Захваљујући г. Вуку Ускоковићу из Подгорице, сазнајем да се 'блавор' код црногорских Малисора (који су геговци) такође каже *bullâr*; усм. саоп. 31. јануара 2017. (Податак је из Тузи; испитаник је Е. Ј., католичке вјероисповјести, рођен '90-их.)

Осим тога, што се албанскога тиче, постоји у арванитици облик *bular* 'водена змија' а у арбанашком *bullâr* 'блавор; слепић'; *v.* REINHOLD 1855: 45 и KRSTIĆ 1987: 31. Да ли пак ту ријеч имају и Арберешки у Италији – гдје блавор иначе не живи – нисам успио да сазнам.

(Него, у арбанашком постоји и позајмљеница из српскохрватскога, арб. *blavûr*; податак са теренског испитвања, усм. саоп. Н. Вулетих 28. јануара 2017.)⁴⁷

Сх. *блавор*, како се види, није од алб. *bullar*.

(Овако нпр. EWA 41 и, према Мејеру, SEW 58.)⁴⁸

Рум. *bălăur* / *balăur* m., pl. -*i*, деривати: *bălăură* / *balăură* f., *bălăuróică* / *balauróică* f., dem. *bălăurél* / *balaurél* m. (Осим тога, постоји и облик *bălăure*, који је застарио.) У румунском језику, ријеч *bălăur* долази од средине 17. вијека, и то у облику *balaur* код митрополита Доситеја и Д. Кантемира а у облику *bălaur* код Н. Костина, и значи 'змај, аждаја, ала'. Ту немају Румуни замишљају као зелену или златну змију, са ногама и крилима, која, у митској представи,

⁴⁶ Ово може бити податак Скокових „рибара Арбанаса”. (У ERHSJ-у често се помињу као информанти за Улцињ; *v.* нпр. I 268, 459, 630, II 78, 80, 219, итд.)

⁴⁷ Вулетих ме додатно обавјештава да арб. *blavûr* звучи управо као 'blavûr', гдје је ~ чак. акут; а арб. *blavûri* као 'blavûri', гдје је ^ сх. дуги силазни акценат.

⁴⁸ То јест, од алб. *bollë*; *v.* од. 4.6.

може да има седам, девет или дванаест глава и на свакој глави по једну кресту. Зато рум. *baláur* значи и ‘неман, чудовиште’, а додатно, као путем метафоре, може да значи и ‘окрутан човјек’ и ‘Циганин’.

V. EMR III 2944–2973 (и DEX s.v.).

Осим тога, у влашком постоји облик *baláur* m. ‘смук, *Zamenis longissimus*’; v. GOLUBOVIĆ – LIGORIO MS s.v. Од овог облика биће пак наш облик из Доњег Милановца, сх. *балавур*, и увреда у Србији, сх. *балаура*; v. РСА I 268 и RJA I 168.^{49 50} (Тако и ERHSJ I 170.) Али, не знам хоће ли од влаш. *balaur* бити и хапакс из PARČIĆ 1874: 10, сх. *балавор*, који изгледа као да је постао унакрштењем оног *балавур* горе и сх. *блавор*.

У арумунском, мегленорумунском, и истрорумунском ове ријечи нема (то јест, изузев арум. *bu'leár* < алб. *bullár* горе).

Сх. *блавор* није од рум. *bălaur*.

Овако нпр. MATZENAUER 1870: 113, који је први извео сх. *blăvor* од рум. *bălaur*.

Од Маценауера ову етимологију преузео је ЈАГИЋ 1876: 431, критикујући мјесто у MIKLOSICH 1875: 92 на којем се *блавор* карактерише као ријеч тамног постања. Затим, да ли од Маценауера или од Јагића, биће ову етимологију преузео Даничић, у RJA I 427, а онда, прихвативши Јагићеву критику, и MIKLOSICH 1886: 13. Коначно, нашла се та етимологија, опет без напомене, и у РСА I 597, гдје може да буде или из RJA или из Миклошића.

(Такође, налазимо је у DER 634, ILR I 387 и, са оградом, у GĂMULESCU 1983: 38sq.)

Али, нити је сх. *блавор* од рум. *bălaur* нити може, обрнуто, *bălaur* да буде од *блавор*.

(Тако пак СНАС 1879: 7 и DENSUSIANU 1901: 365sqq.)

За разлику од тога, СКОК 1930: 512–517 сматра да су сх. *блавор* и рум. *bălaur* независне позајмљенице из балканског супстрата које су до српскохрватског и румунског језика доспјеле путем балканског латинитета; исто ERHSJ I 170.

Овако мислим и ја, и, што се тога тиче, одбацујем оне предлоге одозго који изводе српскохрватску ријеч из румунске и, обрнуто, румунску из српскохрватске, јер су ти предлози, како мислим, одвојени од стварности фонетских појава које владају сх. позајмљеницама у румунском и рум. позајмљеницама у српскохрватском.

(Нема познатог правила по којему може од рум. *-aur* да буде сх. *-вор* или од сх. *бла-* рум. *băl-* и од сх. *-вор* рум. *-aur*.)

Према томе, и ја мислим да су сх. *блавор* и рум. *bălaur* независни облици, али, опет, не мислим, као Скок, да се ти облици дају свести на заједнички праблик у балканском латинитету – него само у супстрату – или, ако и мислим

⁴⁹ РСА има акценат *б'алаур* и значење ‘блавор’, али ја не знам да ли је ово поуздано. (Према РСА, податак је из *Збирке ријечи из источне Србије* М. Ризинића, из год. 1900, коју нисам видио. Рекао бих да се, према румунском, очекује акценат *балаур* / *б'алаур* и значење ‘смук’, а не ‘блавор’, за што уп. значење влашке ријечи.)

⁵⁰ Примјер: „Прави си балаура” или „Одлази, балаура један!”. (Према RJA, из Љ. Ковачевића, са напоменом „Riječ koja se govori ukora radi u Srbiji”.)

да се дају свести на исти облик, а оно не мислим да је ово једино рјешење које је, са формалне тачке гледишта, могуће.

Али, погледајмо најпрво случај рум. *bălăur*.

На темељу ове ријечи може се реконструисати балк.-лат. *BALLÁURU.⁵¹

Од овога рум. *bălăur* постаје правилно, и то, *ceteris paribus*, путем $a _ ' > \check{a}$ и $-u > -\emptyset$, као нпр. у рум. *bărbăt* од лат. BARBĀTU, и $ll > l$, као у рум. *cal* од лат. CAVALLU, и сл.

(V. DER s.vv. *bărbăt*, *cal*.)

(Дифтонг правилно остаје, као у рум. *aur* < лат. AURU, и сл.)

Варијанта *balăur*, са *a*, архаичнија је и не показује промјену $a _ ' > \check{a}$; уп. влаш. *balăur*, гдје такође стоји *a* (које се пореди са *a* у влаш. *barbăt* према рум. *bărbăt* горе).

Надаље, од рум. *balăur* је, како мислим, позајмљеница алб. *bollár*.

Алб. *bollár* од рум. *balăur* постаје правилно, и то, *ceteris paribus*, путем $a > o$, у додиру са лабијалом, као нпр. у $a > o$ у алб. *mókër / mókën* од лат. MACHĪNA; $l > ll$, као нпр. $l > ll$ у алб. *ëngjëll* од лат. ANGĒLU; и $au > a$, као. нпр. $au > a$ у алб. *ár* од лат. AURU, и сл.

(V. LANDI 1898: 27, 72, 111.)

(И *r* је по правилу; уп. *r* у *ár* < AURU горе.)

Варијанта *bullár*, са *u*, додатно показује промјену $o _ ' > u$, као нпр. $o _ ' > u$ у алб. *dulúr* од лат. DOLŌRE / ит. *dolóre*, или $o _ ' > u$ у алб. *adhurój* од лат. ADORĀRE / ит. *adoráre*, и сл.

Обрнуто OREL 1998: 41, који, *prima facie*, узима да је рум. *bălăur* позајмљеница од алб. *bollár*, али ово – то јест, рум. *ă* од алб. *u* и рум. *au* од алб. *a* – не бива ни по којем познатом закону румунске историјске фонетике.

Скок 1930: 512 сматра да је алб. *bollár* независна позајмљеница из балканског супстрата; исто ERHSJ I 170. Али, посредством балк.-лат. *BALLÁURU, правилан одраз био би алб. *bolár*, не *bollár*; уп. $-ll- > l$ у алб. *gjel* од лат. GALLU. (V. LANDI 1898: 128.) Према томе, слиједи да на темељу алб. *bollár* треба претпоставити балк.-лат. *BALÁURU. Али, пошто је могуће да се албанска ријеч изведе из румунске, како смо видјели горе, није потребно да се на рачун алб. *bollár* претпоставља нова варијанта у балканском латинитету (него може, како мислим, и ова ријеч да буде од балк.-лат. *BALLÁURU, посредством рум. *bălăur*).

(Још о односу рум. *bălăur* и алб. *bollár* v. у од. 4.7. испод.)

Него, погледајмо и случај сх. *блăвор*.

На темељу сх. *блăвор* може се реконструисати балк.-лат. *BÁLŲĀRU или *BALLÁURU.

Прво, сх. *блăвор* од облика *BALLÁURU постало би по правилу, и то, *ceteris paribus*, путем $o _ ' > \emptyset$ и $-u > -\emptyset$, као нпр. у сх. *жмуо* од лат. MODĪŪLU, и $-AURU > -авор$, као у сх. *лавор* од лат. LAURU; исто ERHSJ I 170.

(V. ERHSJ s.vv. *laor*, *munčjela*.)

Исто и Скок 1930: 512–517 и Скок 1952: 242 (који на овим мјестима реконструише балк-лат. *BOLÁURU).

⁵¹ Неопходно је да се реконструише *BALLÁURU, а не *BALÁURU, јер би облик *BALÁURU по правилу дао рум. *bărăur*; уп. рум. *ger* од лат. GELU или рум. *soare* од лат. SOLE.

То објашњење могуће је, али облик *BOLÁURU, који Скок реконструише (и који објашњава сх. *blǎvor* и алб. *bullár*), не објашњава и рум. *bǎlaur*, јер би правилан одраз тога облика био рум. *buráur*. (Уп. фсн. 51.) Према томе, ово не може бити исправан праоблик.

Варијација сх. *блавор*, у случају овог објашњења, пореди се са оном сх. *ловор*.

Кључна варијанта, сх. *блатор*, са *б* (одакле су онда *брабор* и *бабор*), поредила би се са *лобор*- од лат. LAURU у сх. *лоборика* – али ово је, према RJA VI 138, хапакс (који се налази у Ст. Маргитића). За разлику од тога, *блатор*, *брабор* и *бабор*, раширене су варијанте.

(Додуше, постоји слов. *Labor*; в. Скок 1952: 242. Али, опет, сх. *-абор* не бива од *-AURU* у реликтурама лат. MAURU; в. ERHSJ s.v. *Mavar*.)

Остале варијанте поредиле би се пак овако: *блавор*, *бавор*, *бравор* са *лавор*; *блаор* са *лаор*; *блаур* са *лаур*; *блор* са *лор*- у *лорика*. За варијанте *блавур* и *блаур* нема паралела.

(V. ERHSJ s.v. *laor*.)

Друго, сх. *блǎвор* од облика *BÁLVĀRU постало би такође по правилу, и то, *ceteris paribus*, путем *alC > laC*, или тзв. ликвидне метатезе, као сх. *Làbīn* од лат. ALBŌNA, и ' *Ā > o* и *-U > -ø*, као нпр. у сх. *канѿор* од лат. CANTHĀRU, и сл.

(V. ERHSJ s.vv. *kantar*¹, *Làbīn*.)

Кључна варијанта сх. *блатор*, са *б* (одакле су онда *брабор* и *бабор*), постала би као *б* у сх. *Мукалб*- у *nomsg Мукабал*, *gensg Мукабла / Мукалба*, од ром. 'monte kalβo' < лат. MONTE CALVU; в. JE s.v. *Mugrašël*. То јест, било би *BÁLVĀRU > 'balβapo', гдје од лат. *v* правилно постаје ром. *β а овај се глас онда заима или као сх. *в* или као сх. *б*.

Остале варијанте – то јест *бавор*, *блавур*, *блаор*, *блаур*, *блахор*, *блор*, *брабор*, *бравор* – постале би од облика *блавор* онако како је речено у од. 3.2.

Ово је моје објашњење, а слично објашњење предложио је и Јокл 1921: 230 који пак сх. *блǎвор* изводи од лат. BÓLVÖRU (али такође путем ликвидне метатезе).

И ово објашњење могуће је, али облик BÓLVÖRU, у поређењу са *BÁLVĀRU, даљи је од *BALLÁURU, који смо успоставили на темељу рум. *bǎlaur*, и то, како мислим, даљи без оправдања, јер нема у облику *BÓLVÖRU, ништа што је ближе сх. *блǎвор* (нити има, што се тога тиче, ичега што би у облику *BALLÁURU било ближе сх. *блǎвор* него рум. *bǎlaur*).

Према томе, поставља се питање: које је рјешење исправно?

Оба рјешења подједнако су могућа, како мислим, али са том разликом – а ово је заиста малена разлика – што се у Скоковом рјешењу нешто теже тумачи *б* у варијантама *блатор*, *брабор*, *бабор* (али се опет некако тумачи).

(Однос балк.-лат. обликâ *BALLÁURU и *BÁLVĀRU објашњава се у од. 5. испод.)
(V. и облик *MALLÁURU у од. 4.5. испод.)

4. Друго. Погледајмо сада и варијанте са паретимологијом, чак. *мулавар*, алб. *bollë*, и разно.

4.1. Сх. *ѓлавор*, *ѓавор*.

Облик *ѓлавор* постаје од сх. *блавор*, унакрштењем са сх. *ѓлава*; исто Будмани у RJA III 183, Скок 1930: 513 и ERHSJ I 170.

Варијанта *zavor* постаје од *zavor* као *бавор* од *блавор* горе.

Ова паретимологија ограничена је на југ ареала и захвата потез од Пешча до Зете, укључујући Херцеговину, а на сјеверу ареала не долази осим мјестимично, гдје је осамљена (Билишане, Карлобаг).

4.2. Сх. *мањаур*, *мањур*, *мајур*, *маур*.

Облик *мањур*, *мањаур* постаје од сх. *блавор* > *блаур*, унакрштењем са ит. *tangiare* ‘јести’; исто Скок 1930: 514 и ERHSJ I 170.

(То јест, од млет. *magnár*; в. VOERIO 1867: 383. У Далмацији је ово такође *magnár*, или *magnà*; теренски податак, усм. саоп. Н. Вулетић 30. јануара 2017.)

Накнадно сазнајем за облике *мањавур* ‘гуштер, *Synodus saurus*’ у Тисном на Муртеру и *мањаур* ‘*id.*’ на Хвару, који такође иду овамо; в. ŽUPANOVIĆ 1990: 17.

У поређењу са млет. *magnár*, облици *мањавур*, *мањаур* показују, како се чини, анализу типа *бл-авур*, *бл-аур*, а облик *мањур* ону типа *бла-ур*.

Од облика *мањур* постаје затим облик *мајур*, а од *мајур* облик *маур*, али што упоредити, како би Скок хтио, са промјеном *њ > j* у *мајур* < *мањур*?

Према томе, у овим варијантама могућ је и утицај неког другог паретимона.

Уп. нпр. млет. *mazór* ‘већи, највећи’; в. VOERIO 1867: 406. (У Далмацији је то управо *maiór*; теренски податак, усм. саоп. Н. Вулетић 28. јануара 2017.)

(Мада, *мањур* > *мајур* може лако бити ако се претпостави дисимилација *м-њ > м-љ*, као у *маљур* < *мањур*, одакле је онда *мајур* путем *љ > j*, као иначе у чакавском.)

Било како било, *magnár* или *maiór*, и један и други паретимон биће ограничен на простор око Сплита. (Али, в. и од. 4.5. испод.)

4.3. Сх. *змајур*.

Облик *змајур* постаје од сх. *мајур*, унакрштењем са сх. *zmāj*; исто ERHSJ I 170.

Као *мајур*, и сх. *змајур* је ограничен на простор око Сплита.

4.4. Сх. *мравор*, *мрав*, *мрамор*.

Облик *мравор* постаје од сх. *блавор* > *бравор*, унакрштењем са сх. *mrāv*; исто Скок 1930: 513 и ERHSJ I 170.

(Додуше, облик *мравор* може постати од *бравор* и чисто фонетски, тј. без унакрштења, јер приморски говори познају промјену и *бр > мр* и *мр > бр*, као нпр. у чак. *мравинац* и *бравинац* према сх. *мрав*.)

Варијанта *мрав* постаје од *мравор* деривацијом, и то, ваљда, као тзв. *Rückbildung* под утицајем свог сопственог паретимона, тј. сх. *мрав*.

Ова паретимологија јавља се само мјестимично, у Задру и Дубровнику.

Конечно, варијанта *мрамор* – која случајно коинцидира са сх. *мрамор* ‘мермер’, али са овом ријечи не стоји ни у каквој концептуалној вези – може бити у вези са обликом *мравор*, како се чини, али промјена *в > м*, коју захтијева, неправилна је. Упитно.

4.5. Чак. *мулавър*, *-вра*.

Није од *блавор*. Мјесто тога, биће независна позајмљеница из балканског латинитета на темељу које се може реконструисати балк.-лат. *MALLÁURU; исто ERHSJ I 170.

(То јест, *MALÁURU; *LL стоји према *BALLÁURU горе.)

Чак. *мулавър* од балк.-лат. *MALLÁURU постаје правилно, и то, *ceteris paribus*, путем а $_ ' > o > y$, као у чак. *кунешѝра* поред *конесѝра* од лат. CANISTRU, и -AURU > -авар, као у сх. *Мавар* од лат. MAURU, и сл.

(V. ERHSJ s.vv. *konjěštar*, *Mavar*.)

(Акцент по правилу стоји у gensg *мулâвра*. У помsg очекује се *мулâвар*; уп. слов. *molâvar* испод. Али, мјесто тога, налазимо *мулавър*, са -âp, што може бити секундарно, под утицајем веома честог -âp / -âp < -ARIU; уп. нпр. чак. *ѝеѝрâp ѝреѝрâp* од лат. PETRARIU.)

Са чак. *мулавър* пореди се слов. *molâvar*; исто ERHSJ I 170.

Према PLETERŠNIK 1894: 599, ова ријеч налази се и у области Крас, код Копра, гдје пак гласи *moláver*, а и један и други облик значе 'der Drache, tudi: kratek in debel modras, kakor bi mačku noge odsekal (morebiti kaka breja samica)'. ŠTREKELJ 1896:155 изводи слов. *molâvar* из српскохрватског.

Облик *MALLÁURU је, поред *BALLÁURU и *BÁLVĀRU, трећа варијанта која се, на темељу чак. *мулавър* и слов. *molâvar*, даде реконструисати у балканском латинитету.

(Однос ових облика објашњава се у од. 5. испод.)

Облик *MALLÁURU ограничен је на сјевер ареала и протеже се од Словеније до Дугог отока у Далмацији. (Али, v. и од. 4.2. горе.)

Накнадно сазнајем за овај облик, чак. *мањавър*, са Жирјâ у значењу 'гуштер, *Synodus saurus*'; v. ŽUPANOVIĆ 1990: 17.

Постаје, како се чини, од *мулавар*, и то, као и *мањавур*, *мањаур*, *мањур* у од. 4.2. горе, тј. унакрштењем са млет. *magnár* 'јести'.

Ако је тако, Жирје ће бити најјужнији пункт варијанте *мулавар*.

4.6. Алб. *bóllë*.

Према општем мишљењу, алб. *bullár* у вези је са алб. *bóllë*, det. -a, f. у значењу 'блатор, *Pseudopus apodus*; смук, *Zamenis longissimus*; змија'; v. FGJSSH s.v.

V. TAGLIAVINI 1937: 90; ÇABEJ II 284–285; OREL 1998: 41, итд.

Штавише, према том мишљењу облик *bullár* био би изведен из алб. *bóllë*, а *bóllë* би пак било од лат. BOLEA 'salamandra'; v. JOKL 1921. Али, BOLEA 'salamandra' је тек глоса, а не и етимон, а, судећи по облицима сх. *блâвор* и рум. *bollár* (који не познају краће варијанте), алб. *bóllë* биће прије иновација него архаизам.

(А, и да није тако, само би опет искрнуо проблем са алб. *ll* ≠ рум. *l* одозго.)

Ја зато мислим да није *bullár* изведено из *bóllë* него, путем *Rückbildung*-а, *bóllë* из *bullár*, а ово је пак, како сам показао у од. 3.3. горе, позајмљеница од рум. *bălăur*.

Наиме, наставак алб. -ar препознатљив је суфикс⁵² који се и у другим случајевима одбацује или пак мијења другим, домаћим суфиксима, као нпр. лат. BINARIU > алб. *binjár* 'близанац', гдје је -ar < -ARIU по правилу, а онда је, путем замјене овога -ar домаћим суфиксом -ak, одавде и алб. *binják* 'близанац'; v. EWA 37.

Према томе, ништа се не пречи да исти случају буде и са алб. *bóllë*.

⁵² Уп. алб. *qilár* < лат. CELLARIU, алб. *kundershtár* < лат. *CONTRASTARIU, алб. *tinár* < лат. *TINARIU, итд. (V. LANDI 1989: 157)

(Напомена: у алб. *-ar* стопљени су, из синхронијске перспективе, лат. суфикси *-ARIU* и *-ĀRE*, као у алб. *kulár* од лат. *COLLĀRE*. И један и други суфикс у латинском имају адјективизирајуће значење, а то значи да се *bullár* поред *bóllë* могло схватити, условно речено, као *COLLĀRE* поред *COLLU* или *BINARIU* поред *VINU*, и сл.)

4.7. Напомена о алб. *l* и *ll* у супстратској лексици.

У супстратској лексици обично се подудари рум. *l* и алб. *l*; уп. нпр. рум. *copil* и алб. *kopil* или рум. *mál* и алб. *mál*. Ова подударност може се, ако треба, свести на **ll*, од чега је по правилу рум. *l* и алб. *l*; уп. нпр. рум. *cal* и алб. *kalë* од лат. *CABALLU*.

Но, у рум. *bălăur* и алб. *bullár* подудари се, за разлику од тога, рум. *l* и алб. *ll*. Та подударност се не може свести ни на **l* ни на **ll* јер, по правилу, као што се види горе, **ll* даје рум. *l* и алб. *l*, а **l* даје рум. *r* и алб. *ll*; уп. рум. *inger* и алб. *ëngjëll* од лат. *ANGĒLU*.

Зато сам ја волио да, у складу са законима историјске фонетике, алб. *bollár* изведем као позајмљеницу од рум. *bălaur* (тј. зато што од рум. **l* бива алб. *ll* по правилу).

5. ЗАКЉУЧАК. У овом чланку ја сам претпоставио један праоблик, тј. балк.-лат. **BALLĀURU*, на темељу рум. *bălăur* и други, тј. балк.-лат. **BALLĀURU* или **BĀLVĀRU*, на темељу сх. *блăвор*.

(Алб. *bullár* извео сам као позајмљеницу од рум. *bălăur*.)

У случају сх. *блăвор*, ако је исправна реконструкција **BĀLVĀRU*, онда мислим да су облици **BALLĀURU* и **BĀLVĀRU* могли постати од праоблика **bállaur-*, који је супстратски облик, и то, што се тиче облика **BALLĀURU*, *ceteris paribus*, путем латинске протракције акцента, као нпр. у лат. *SCORPĀENA* од грч. *σκóρπαίνα* или у лат. *AVÏSSU* од грч. *ἄβυσσος*, а, што се пак тиче облика **BĀLVĀRU* (или **BĀLVĀRU*), *ceteris paribus*, путем метатезе *AU > VA*, као нпр. у далм. **encuasto*, тј. *'enquasto'*, од лат. *ENCAUSTU*, одакле је сх. *и̑̑васи̑̑*.

(V. ERHSJ s.v. *ingvast*.)

(Ако је тако, онда је искључено да је облик **BĀLVĀRU* постао од **BALLĀURU*, тј. због акцента, него је морао постати од праоблика **bállaur-*, јер би иначе требало претпоставити ретракцију акцента у балканском латинитету, а то не бива.)

Трећи балк.-лат. праоблик, **MALLĀURU*, може се претпоставити на темељу чак. *мулавър* и слов. *molâvar*. (У овом облику **ll* стоји према **ll* у **BALLĀURU* горе.)

Облик **MALLĀURU* могао је постати од праоблика **mállaur-*, који је супстратски облик, и то, *ceteris paribus*, латинском протракцијом акцента, као у облику **BALLĀURU* горе.

Коначно, супстратски праоблици **bállaur-* и **mállaur-*, са алтернацијом *b : m*, могу се поредити са супстратским хидронимима *Μάρυος* и *Βάρυος*, са истом алтернацијом.

(V. Скок 1930: 514.)

(Варијанта **bállaur-* била би, условно речено, илирско-дачка, а варијанта *mállaur* либурнско-хистарска или тзв. сјевернојадранска; в. MATASOVIĆ 1995: 94.)

Као исконски облик може се претпоставити **Bállaur-*,⁵³ гдје је *B* неки, било који лабијал (или, можда, лабијална група).

Што се тиче етимологије овог, коначног облика, познати су ми којекакви покушаји поређења: грч. πέλωρ, Βελλερο-φῶν, лат. VELUA, VOL(E)A, VOLAVORANTE, итд.,⁵⁴ али – мада се радујем етимолошком потенцијалу овдашњих облика – нисам волио да се на овом мјесту бавим и њиховом етимологијом.

(СТИЖЕМ ИПАК ДА ОДБАЦИМ СВАКУ ВЕЗУ СА ЛАТ. VOLEA, која се заснива искључиво на алб. облику *bóllë*, а која је непотребна, јер ова ријеч, како сам показао у од. 4.б. горе, може да се правилно изведе из алб. *bullár*.)

У овом чланку, ја сам хтио да покажем, колико сам могао, који су међусобни односи – у оквиру балканског латинитета а помоћу историјског метода – који, по мом мишљењу, владају између супстратских назива за блавора или змаја, тј. између сх. *блѡвѡр*, рум. *bălăur* и алб. *bullár*.

Ови односи приказани су укратко, у складу са тим мојим мишљењем, и на схеми 2 испод.

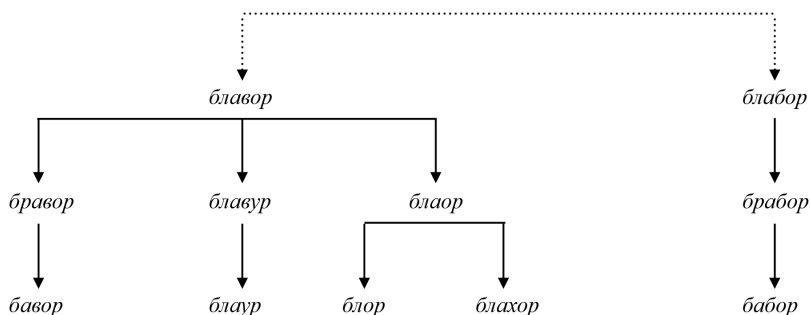

Схема 1.

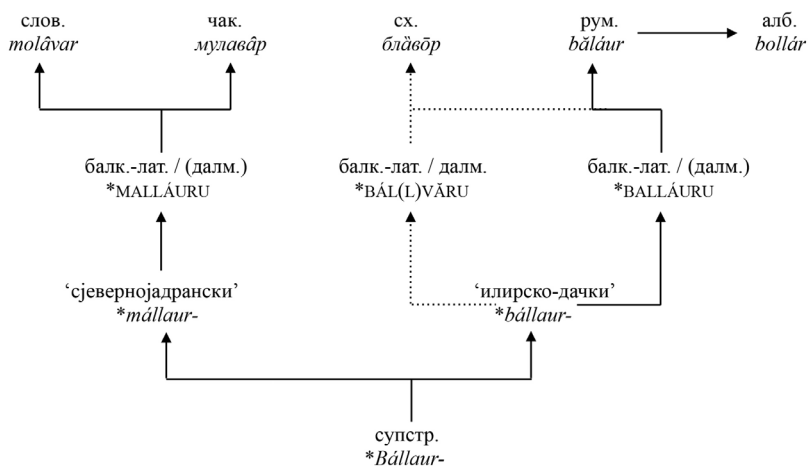

Схема 2.

⁵³ То јест, **Báll-aur-?* Уп. илирски теоним *Medaurus* (= *Med-aur-u-s?*), CIL VIII 2581.

⁵⁴ *V.* и напомену на крају библиографије.

- Гаговић, Светозар. Из лексике Пиве (село Безује). *Српски дијалектолошки зборник* LI (2004): 1–312.
- Даничић, Ђуро. *Српски акценџиџи*. Београд – Земун: Макарије, 1925. (Посебна издања Српске Краљевске академије, књ. LVIII. Философски и филолошки списи, књ. 16.)
- Ђоковић, Љубомир. *Говорни драџуљи никшићкоџ краја : рјечник мање џознаџиџ рџјечи и друџи џрилози*. Београд: Интерпрес, 2005.
- Пешиќан, Митар. Староцрногорски средњокатунски и џешански говори. *Српски дијалектолошки зборник* XV (1965): 1–294.
- Поповић, Момчило, Драгољуб Петровић. О говору Спича : Грађа. *Српски дијалектолошки зборник* LVI (2009): 1–275.
- Раќковић, Ј. Прилог познавању горњовасојевићког говора. *Расковник* 27 (1981): 132–134.
- Ристић, Данијела. *Рјечник џовора околине Мојковца*. Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, 2010. (Институт за језик и књижевност „Петар II Петровић Његош”. Рјечници: Књига 5.)
- РСА = *Речник српскохрватскоџ књижевноџ и народноџ језика*, 1–. Београд: Српска академија наука – Институт за српскохрватски језик, 1959–.
- СЕ = *Српска енциклопедија*. Т. I, књ. 2 (*Београд–Буџиџрање*). Нови Сад – Београд: Матица српска – Српска академија наука и уметности – Завод за уџбенике, 2011.
- Станић, Милија. *Ускочки речник*. Књ. I. Београд: Научна књига, 1990.
- Ђуџић, Драго, Жељко Ђуџић. Речник говора Загарача. *Српски дијалектолошки зборник* XLIV (1997): 1–615.
- Шоџ, Бранко Ј. *Романизми и џреџизми у црноџорском језику : конџинентални дио Црне Горе*. Цетиње: Централна народна библиотека Црне Горе Ђурђе Црнојевић, 2002.
- *
- BOERIO, Giuseppe. *Dizionario del dialetto veneziano*. Venezia: Giovanni Cecchini, 1867.
- BRUSINA, Spiridon. Naravoslovne crtice sa sjevero-istočne obale Jadranskog mora. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 27 (1874): 131–193.
- BRUSINA, Spiridon. Naravoslovne crtice sa sjevero-istočne obale Jadranskog mora. Dio četvrti i posljednji, specijalni. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 173 (1908): 1–31.
- СНАС, А. *Dictionnaire d' étymologie daco-romane : Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*. Т. II. Francfort: Ludolphe St. Goar, 1879.
- ЃАВЕЈ, Еџрем. *Studime etimologjike në fushë të shqipëse*. Т. II (А–В). Тiranë: Akademia e shkencave e Republikës së shqipërisë – Instituti i gjuhësisë dhe i letërsisë, 1976.
- DAR = ПАРАНАџИ, Tache. *Dicționarul dialectului aromân : General și etimologic*. Editura Academiei Republicii Populare Romine, 1963.
- DENSUSIANU, Ovide. *Histoire de la langue roumaine : Les origines*. Т. I. Paris: Ernest Leroux, 1901.
- DER = CIORANESCU, Alejandro. *Diccionario etimológico rumano*. Madrid – Tenerife: Biblioteca Filologica – Editorial Gredos, 1966.
- DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*. <www: <https://dexonline.ro>>.
- DMR = САПИДАН, Theodor. *Meglenoromânii III : Dicționar meglenoromân*. București: Cultura națională, 1935.
- EMR = PETRICEIĆU-HASDEU, Bogdan. *Etymologicum magnum Romaniae*. Т. III. Bucuresci: I. V. Sorecū, 1893.
- ERHJ = МАТАСОВИЃ, Ranko (ur.). *Etimološki rječnik hrvatskog jezika*. Sv. I. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2016.
- ERHSJ = SKOK, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*. Sv. I–IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971–1974.
- EWA = MEYER, Gustav. *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*. Strassburg: Karl J. Trübner, 1891.
- FGJSSH = *Fjalor i gjuhës së sotme shqipe*. L. I (А–М). Tiranë, 1980.
- ЃĂМULESCU, Dorin. *Influențe românești în limbile slave de sud : Sîrbocroata*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1983.
- ЃЕИЃ, Duško. *Rječnik i gramatika trogirskog cakavskog govora*. Split – Trogir: Književni krug – Združeni artisti, 2015.
- GOLUBOVIĆ, Nikola, Orsat LIGORIO. *A Vlach Idiolect of Eastern Serbia*. MS, forthc. 2017.
- HIRC, Dragutin. Što priča naš narod o nekim životinjama. *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena* (ur. Ivan Milčetić), sv. I (1896): 1–26. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.)

- HIRTZ, Miroslav. *Rječnik narodnih zoologičkih naziva. Knjiga prva : dvoživci (amphibia) i gmazovi (reptilia)*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1928.
- HOLZER, Georg. *Glasovni razvoj hrvatskog jezika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2012.
- ILR = ROSETTI, Alexandru. *Istoria limbii române : De la origini pînă la începutul secolului al XVII-lea*. I (Ediție definitivă). București: Editura științifică și enciclopedică, 1986.
- JAGIĆ, Vatroslav. Miklosich's vergl. Grammatik der slav. Sprachen. *Archiv für slavische Philologie* 1 (1876): 412–438.
- JE = VINJA, Vojmir. *Jadranske etimologije : Jadranske dopune Skokovu Etimologijskom rječniku*. Sv. I–III. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga, 1998–2004.
- JELIĆ, Dušan. Checklist of Croatian amphibians and reptiles with bibliography of 250 years of research. *Natura Sloveniae* 16/II (2014): 17–72.
- JOKIĆ, Branko. *Rječnik veličkoga govora*. Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost, 2012.
- JOKL, Norbert. Vulgärlateinisches im Albanischen. *Zeitschrift für romanische Philologie* 41 (1921): 228–233.
- JURAGA, Edo. *Rječnik govora otoka Murtera*. Murter – Šibenik: Matica hrvatska – Županijski muzej, 2010.
- JURIŠIĆ, Blaž. *Rječnik govora otoka Vrgade : Uspoređen s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim govorima*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1973.
- KAPOVIĆ, Mate, Orsat LIGORIO. O naglasku dvosložnih o-osnova s kratkosilaznim naglaskom u Dubrovniku. *Croatica et Slavica Iadertina* 7/II (2011): 327–366.
- KRSTIĆ, Kruno. *Rječnik govora zadarskih Arbanasa*. Zadar: Mjesna zajednica Arbanasa, 1987.
- LANDI, Addolorata. *Gli elementi latini nella lingua albanese*. Napoli: Edizioni scientifiche italiane, 1989. (Publicazioni dell'Università degli Studi di Salerno. Sezione di Studi Filologici, Letterari e Artistici.)
- LIGORIO, Orsat. *Serbo-Croatian Accent Retraction : Its Course and Character in the Dialect of Dubrovnik*. Leiden: University of Leiden, 2016. (PhD thesis.)
- MARETIĆ, Tomo. Nov prilog za istoriju akcentuacije hrvatske ili srpske. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 9 (1884): 77–154.
- MARTINOVIĆ, Žarko. *Rječnik govora otoka Iža*. Zadar: Gradska knjižnica, 2005.
- MAŠTROVIĆ, Ljubomir. Rječničko blago ninskoga govora. *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru* 3 (1957): 423–465.
- MATASOVIĆ, Ranko. Skokove 'ilirske' etimologije. *Folia onomastica Croatica* 4 (1995): 89–101.
- MATZENAUER, Antonín. *Cizí slova ve slovanských řečech*. Brno: Matica moravská, 1870.
- MIKALJA, Jakov. *Blago jazika slovinskoga*. Lauretum: Paulus et Io. Baptista Seraphinus, 1649 (Reprint. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2011. Ur. Darija Gabrić-Bagarić.)
- MIKLOSICH, Franz. *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen : Stammbildungslehre*. Bd. II. Wien: Braumüller, 1875.
- MIKLOSICH, Franz. *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*. Wien: Braumüller, 1886.
- OE = *Opća enciklopedija*. Knj. I (A–Bzu). Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977.
- OREL, Vladimir. *Albanian Etymological Dictionary*. Leiden – Boston – Köln: Brill, 1998.
- OŠTARIĆ, Ivo. *Rječnik kolanjskog govora*. Zadar: Matica hrvatska, 2005.
- OTAŠEVIĆ, Dušan. *Njeguški rječnik*. Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost, 2012.
- PALLAS, P[eter] S[imon]. *Lacerta apoda, descripta*. *Novi Commentarii Academiae Scientiarum Imperialis Petropolitanae* 19 (1775): 435–455; tab. IXsq.
- PARČIĆ, Dragutin. *Rječnik slovinsko-talijanski*. Zadar: Braća Battara, 1874.
- PLETERŠNIK, Maks. *Slovensko-nemški slovar*. Del I (A–O). Ljubljana: Knezoškofijstvo, 1894.
- PLSA = LIGORIO, Orsat. *Problem leksičke stratifikacije u adrijatistici*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2014. (Doktorska disertacija.)
- REINHOLD, Henricus Carolus. *Noctes Pelasgicae vel symbolae ad congoscendas dialectos Graeciae Pelasgicas*. Athenae: Sophocles Garbola, 1855.
- REŠETAR, Milan. *Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten*. Wien: Schriften der Balkankommission, ling. Abt. I, 1900.
- RJA = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Sv. I–XXIII. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1880–1976.
- SEW = BERNEKER, Erich. *Slavisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1908–1913.
- SKOK, Petar. Zum Balkanlatein I. *Zeitschrift für romanische Philologie* 50 (1930): 485–532.
- SKOK, Petar. La diphtongue latine au dans les langues balkaniques. *Mélanges de linguistique et de littérature romanes offerts à Mario Roques*, Paris, IV (1952): 241–249.

- SPH = *Stari pisci hrvatski*, v. Vetranić 1871.
- STULLI, Joakim. *Rjecoslojje*. Dubrovnik: Antun Martekini, 1806. (Specimina Philologiae Slavicae. Supplementband 10. Bd. I. Reprint and Afterword by E. Fekete. München: Otto Sanger.)
- ŠIMUNIĆ, Božidar. *Rječnik bibinjskog govora*. Zadar: Matica hrvatska, 2013.
- ŠOLJAN, Tonko. *Fauna i flora jadrana*. Ribe. Knj. I. Split: Institut za oceanografiju i ribarstvo FNR Jugoslavije, 1948.
- ŠTREKELJ, Karol. Prinosi k poznavanju tujih besed v slovenščini. *Letopis Slovenske matice* 1986, 128–167. (Ur. Anton Bartel. Ljubljana: Narodna tiskarna.)
- TAGLIAVINI, Carlo. *L'albanese di Dalmazia*. Firenze: Leo S. Olschki, 1937.
- TIČIĆ, Ante. *Rječnik govora mjesta Poveljane na otoku Pagu*. Zadar: Matica hrvatska, 2004.
- VETRANIĆ, Mavro. Pjesme Mavra Vetranića Čavčića. *Stari pisci hrvatski, dio I–II*. Sv. III. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1871. (Ur. V. Jagić i I. A. Kaznačić.)
- VINJA, Vojmir. *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva*. Sv. I–II. Split: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Logos, 1986.
- VODOPIĆ, Mato. Imena pučka raznijeh lazečijeh i plazečijeh živinâ, koje ili se nahode u Dubrovačkomu okružju ili odinud poznate su našijem seljanima. *Slovinač* 7 (1880): 126–131.
- ŽUPANOVIĆ, Šime. Leksički ostaci iz mediteranskog supstrata. *Čakavska rič* 18/I (1990): 3–36.

НАПОМЕНА

Познато ми је да је А. Глухак у *Godišnjaku Centra za balkanološka ispitivanja* 1982. год. штампао чланак у којем се, како од самог аутора сазнајем, повезује *бла-* у сх. *блавор* и адигијеско и/или кабардинско *blă* ‘змија’, али нисам успио да до тог чланка дођем. Дне 27. јануара 2012. писао сам г. Глухаку и овај ми је, сутрадан, одговорио да је чланак изгубио и љубазно додао да му се сада чини да би ово ипак могла бити тек случајна подударност (и да је, слично, случајна подударност, по његовом мишљењу, и прасинокавказки **mHitaxGwV* ‘ларва; црв’). Ову напомену додајем у корист оних који се интересују за далекосежну етимологију сх. *блавор*.

Orsat Ligorio

SC *BLAVOR*
(ON BALKAN LATIN XI)

Summary

The paper is dedicated to the question of the etymology of SC *blāvōr* ‘Pseudopus apodus’ and the problem of its relationship with Romn. *bālaur* ‘dragon; monster’ and Alb. *bullār* ‘Pseudopus apodus; dragon’, which – though troubled by exact phonetics – has long since been established. It is proposed that SC *blāvōr* derives from Balkan Lat. **BALLĀURU* or **BĀLVĀRU*, that Romn. *bālaur* derives from Balkan Lat. **BALLĀURU*, that Alb. *bullār* derives from Romn. *bālaur*. (Additionally, it is proposed that Čak. *мулавѡр* ‘Pseudopus apodus; dragon’, a variant comparable to Slov. *molāvar* ‘dragon’, derives from Balkan Lat. **MALLĀURU*.) Balkan Lat. **BALLĀURU* and **MALLĀURU* appear to point to a substratum **Bāll-aur-*, where *B* is a labial consonant or a cluster of labials.

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за класичне науке
Чика Љубина 18–20, 11000 Београд, Србија
orsat.ligorio@gmail.com

(Примљено: 1. априла 2017;
прихваћено: 15. маја 2017)